

ripport

H E T I H Í R M A G A Z I N
XIII. ÉVF. 6. (510.) SZÁM – 2014. FEBRUÁR 14.

„Dél-tirolosították” a román alkotmányt **AKTUÁLIS**

Nem fiatalnak való vidék **TÁRSADALOM**

Egy nap a Szent László Speciális Óvodában **RIPORT**

Színre lépett a Népi Mozgalom Párt

Újragombolt jobboldal

A Várad Törzsasztal

vendége

Aczél Géza

költő, műfordító, szerkesztő a debreceni

alföld

folyóirat főszerkesztője

Beszélgetőtársa

Kőrössi P. József

2014. február

14., péntek 18.00

Silent

Caffe, Moszkva utca

Sonnenfeld palota

A rendezvény szervezője

a **Várad** folyóirat

szépírók
társasága

n a

HETI MÉRLEG

4–7 A hét hírei, Műzli, Hír plusz komment
Szűcs László: Itt a miniszter, hol a miniszter?

AKTUÁLIS

8–9 Cseke Péter Tamás: „Dél-tirolósították” a román alkotmányt

IN MEMORIAM

10–11 Gáspárik Attila: Csak a szégyen? Egy transzilván főember halálára – búcsú Jancsó Miklós filmrendezőtől

HÁTTÉR

12–13 Cseke Péter Tamás: Újragombolt román jobboldal

RIPORT

14–17 Tasnádi-Sáhy Péter: „...minden kicsi gyereket” – egy nap a Szent László Speciális Óvodában

NÉZŐPONT

18 Sike Lajos: Földet ér a hallgatás?

TÁRSADALOM

19–21 Parászka Boróka: Nem fiatalnak való vidék – Generációs tünetté vált a munkanélküliség

INTERJÚ

22–23 Kustán Magyar Attila: Barátkozós történelemkönyv románoknak – Szabó Csaba (Fehér Holló Médiaklub)

RIPORT

24–25 Kustán Magyar Attila: Elégett Farsangi Józsi, oda a sztárai tél

TÉKA

26 Parászka Boróka: Partinagyul – Parti Nagy Lajos könyvéről

HISTÓRIA

27–29 Szilágyi Aladár: A dáciai feliratok két szálaléka tartalmaz dák nevet – Tóth Endre régész, egyetemi tanár

TERRA

30 Králik Lóránd: Sziget a világ végén 21.

10

14

27

30

**ERDÉLYI RIPIORT –
KÖZÉLETI ÉS KULTURÁLIS HETILAP****FŐSZERKESZTŐ: SZŰCS LÁSZLÓ**

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: MARKÓ BÉLA
(ELNÖK), TIBORI SZABÓ ZOLTÁN,
GÁLFALVI ZSOLT, VISKY ANDRÁS,
JAKOBOVITS MIKLÓS (1936-2012)

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: STANIK ISTVÁN

KINDE ANNAMÁRIA (1956-2014)

SZERKESZTŐK: CSEKE PÉTER TAMÁS,
KUSTÁN MAGYARI ATTILA,
PARÁSZKA BORÓKA, SIMON JUDIT,
SZILÁGYI ALADÁR, TASNÁDI-SÁHY PÉTER

MŰSZAKI SZERKESZTŐ:

BENKŐ J. ZOLTÁN, BÁLINT ALÍZ
SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: FODOR JUDIT

ÁLLANDÓ MUNKATÁRSÁK:

GÁL MÁRIA, HORVÁTH ANDOR, KÖRÖSSI
P. JÓZSEF, SIKE LAJOS, SZÉKEDI FERENC,
SZÉKELY ERVIN, ZSEHRÁNSZKY ISTVÁN,
VARGA MELINDA, TAMÁS PÁL
DESIGN: MIHÁLY LÁSZLÓ

**A KÓS KÁROLY AKADÉMIA ALAPÍTVÁNY
MEGBÍZÁSÁBÓL**

KIADJA A RIPIORT KIADÓ KFT.,
NAGYVÁRAD.

FELELŐS KIADÓ: SIMON JUDIT
ÜGYVEZETŐ IGAZGATÓ: BÉRES ATTILA
ADMINISZTRÁCIÓ: POZMAN ERIKA,
DUNSOARA BRIGITTA

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:

410161 NAGYVÁRAD (ORADEA),
MAGNOLIEI U. 29.
TELEFON/FAX: +40/259/419-924
E-MAIL: RIPIORTKIADO@GMAIL.COM

ELŐFIZETÉSI DÍJSZABÁSAINK: 3 HÓNAPRA 25
LEJ, 6 HÓNAPRA 45 LEJ, EGY ÉVRE 80 LEJ.
MAGYARORSZÁGI ELŐFIZETÉSI DÍJAK:
3 HÓNAPRA 4.500 FORINT, 6 HÓNAPRA
7.900 FORINT, EGY ÉVRE 14.500 FORINT.

BANKSZÁMLASZÁM:

RON: BANCA TRANSILVANIA ORADEA
RO57 BTRL 0050 1202 S360 21XX;
HUF: BANCA TRANSILVANIA ORADEA
RO30 BTRL 0051 2202 S360 21XX –
SWIFT: BTRLRO22.

**KÉSZÜLT A NAGYVÁRADI
EUROPRINT NYOMDÁBAN.
FELELŐS VEZETŐ: DERZSI ÁKOS**

ISSN 1583-3402

röviden

■ **Áprilistól 7 eurócenttel megemeli a kormány az üzemanyagok jövedéki adóját, ám az intézkedés nem kerül be a Nemzetközi Valutaalaphoz (IMF) intézett szándéklevélbe. Azért folyamodnak ehhez a megoldáshoz, mert különben az államfő nem írja alá a szándéklevelet, így Románia nem tudja megkötni az újabb elővigyázati hitelszerződést. Băsescu korábban az IMF delegációnak is leszögezte: nem ért egyet a jövedéki adó emelésével, s nem írja alá a szándéklevelet, ha a dokumentum tartalmazza ezt az intézkedést.**

■ **Diszkriminációért 8000 lejes bírságot szabott ki Dorin Floreára az Országos Diszkriminációellenes Tanács (CNCD), amiért a marosvásárhelyi polgármester nem gondoskodott az iskolák kétnyelvű feliratozásáról. Több mint tíz éve jogszabály kötelezi a jelentős kisebbségi lakossággal rendelkező településeket intézményeik kétnyelvű feliratozására, de a marosvásárhelyi iskoláknál ezt azóta sem sikerült érvényesíteni. A polgármester bíróságon támadhatja a határozatot, ám eddig a tanáccsal szemben indított valamennyi perét elvesztette.**

■ **Lemondott Lokodi Edit Emőke Maros Megye Tanácsának alelnöki és tanácsosi tisztségéből, személyes okokkal indokolta döntését. Lokodi Edit Emőke 2004-2012 között állt a Maros Megyei Tanács élén, 2012 óta az önkormányzat alelnöki tisztségét tölti be. Brassai Zsombor, az RMDSZ Maros megyei elnöke nem tartja valószínűnek, hogy az etnikai törésvonalak mentén oszlongon meg a tanács az alelnöki tisztség betöltéséről döntő március eleji ülésén.**

Liberális cserék a kormányban

Három új minisztert javasolt a kormányfőnek a Nemzeti Liberális Párt elnöke, Crin Antonescu. Korábban, az orvosok légi balesetét követő botrány nyomán lemondott Radu Stroe belügyminiszter. Daniel Chițoiu pénzügyminiszter azt követően jelentette be távozását, hogy vita tört ki a koalíción belül a hitelek átutemeléséről, igaz, lemondását azzal indokolta, hogy ideiglenes főtítkárként pártja ügyeire összpontosítana. Andrei Gerea gazdasági tárcavezetőtől a PNL vonta meg a bizalmát.

Belügyminiszternek Klaus Johannist (fotó) javasolják a nemzeti liberálisok. Nagyszeben polgármestere miniszterelnök-helyettes is lesz a kormányban – közölte Antonescu. Chițoiu helyét a jelenlegi egészségügyi miniszter, Eugen Nicolăescu venné át, utóbbi helyére Cristian Busoi, az Országos Egészségbiztosító Pénztár igazgatója kerül. Az új gazdasági miniszter Teodor Atanasiu szenátor lenne. Antonescu szerint Pontával már egyeztetett, és a kormányfő elfogadta a javaslatát.

A román sajtó tudni véli, hogy a PNL már hosszabb ideje tervez kormányátalakítást, ugyanis elégedetlenek helyzetükkel a kormányban, s hiányolták sajtó tárcavezetőik lojalitását.

Dan Șova szociáldemokrata tárca nélküli miniszter jogi szempontból problematikusnak nevezte azt, hogy a liberálisok által javasolt belügyminiszterjelölt kormányfő-helyettesi hatásköröket is kapjon. A szocdemeknek az sem tetszik, hogy Johannes nem kíván lemondani polgármesterségéről, csupán felfüggeszteni városvezetői megbízatását.

Elektronikus névjegyzék készül

Május 25-én, vasárnap tartják az európai parlamenti választásokat, míg az államelnök-választás első fordulóját november 2-án, második fordulóját november 16-án lesz. A kétharmados parlamenti többséggel kormányzó Szociálliberális Szövetség vezetői a parlament tavaszi ülészakát előkészítő ülésükön állapodtak meg a választások időpontjáról. Az alkotmánymódosító népszavazás dátumáról – amelyet az USL az EP-választásokkal szeretne összekötni – a parlament hivatalosan dönteni.

Az európai parlamenti választáson először használják majd az elektronikus választói

névjegyzéket, ami a külföldön tartózkodó román állampolgárok részéről nem feltételez előzetes regisztrációt – Kovács Csaba Tibor, az állandó választási hatóság főtárcára.

A kormány sürgősségi rendeletet hozott a névjegyzék frissítéséről és az EP-választás megszervezéséről. A román állampolgárok bármelyik országban, külképviseleten előzetes bejelentés nélkül, pótlistára szavazhatnak.

Kovács Csaba Tibor szerint a választói névjegyzéket eddig a belügyminisztériumhoz tartozó lakosság-nyilvántartó hivatalok adatai alapján állították össze. Az elektronikus választói névjegyzék egy olyan országos számítógépes adatbázis, amely a személyi szám és más adatok alapján azonosítja a választói joggal rendelkező román állampolgárokat.

Az áttérést az új rendszerre 2008 óta tervezik, de a közbeszerzési eljárások, az adatbázis feltöltése és a próbautazás csak a tavalyi év folyamán fejeződött be. A rendszer a többszöri szavazás azonnali kiszűrését és a részvételi adatok valós idejű feldolgozását segíti, s megteremtí a feltételeit annak, hogy Románia bevezesse az elektronikus szavazást.

műzli

Büntetés becsületszóra

Kínos helyzet állt elő Romániában az új büntető törvénykönyv életbe lépése után: két gyanúsított házi őrizetét rendelte el a bíróság, ám a kényszerintézkedés betartása ellenőrizhetetlen, mert a rendőrség még nem szerezte be a nyomkövető karpereceket. A Btk. előírásai szerint a házi őrizetbe vett személy csak a hatóságok engedélyével hagyhatja el otthonát. A speciális nyomkövető híján a kényszerintézkedés ellenőrzése „becsületszó” alapján történik: a gyanúsítottak megígérik, hogy nem hagyják el az otthonukat.

Ennél már csak az lenne viccesebb, ha csalás vagy hamis tanúzás miatt kellene üljének... otthon.

Csata az STS irányításáért

Traian Bănescu államfő elutasította a Legfelső Védelmi Tanács (CSAT) ülésén a Különleges Távközlési Szolgálat (STS) vezetőjének leváltását, akinek a menesztését Victor Ponta miniszterelnök kezdeményezte a januári légi baleset miatt.

Az Erdélyi Szigethegy-ségben lezuhant kisrepülőgép (fotó) mind a hét utasa túlélte a szerencsétlenséget, de ketten később meghaltak, mire a mentésben részt vevők hat óra elteltével rájuk találtak. A Ponta által „csődnek” minősített mentőakció nyomán leváltották a katasztrófavédelmi államtitkárt, lemondott a belügyminiszter, és a légi irányítás vezetője. Ponta szerint az STS is felelős azért, hogy nem sikerült korábban megtalálni a baleset túlélőit. Bănescu azt állította: a szolgálatnak nincsenek eszközei arra, hogy egy mobilhívás helyét pontosan meghatározza, és nem hajlandó leváltani Marcel Opris tábornokot a szolgálat éléről. Az elnök szerint a mentés elhúzódásait a fejtelenség okozta, s majd ezt az ügyészségi vizsgálat is igazolni fogja. Válaszul Victor Ponta kezdeményezte, hogy a STS kerüljön a belügyminisztérium – vagyis a kormány – hatáskörébe.

A STS a román titkosszolgálatok egyike, fő feladata az úgynevezett forródrótok (a nemzetbiztonsági ügyekben kommunikáló állami vezetők számára fenntartott távközlési csatornák) biztosítása. A STS vezetőjét az államfő nevezi ki, leváltásáról a Legfelső Védelmi Tanács csak konszenzussal dönthet.

Markó: közélet igen, politika 2016-tól nem

Két év múlva, szenátori mandátumának lejártával végérvényesen kiszáll a politikából Markó Béla (fotó). „2016 lesz a határ, amitől már az égvilágon semmilyen politikai szerepet nem vállalok” – jelentette ki a szenátor a *Népszavának* adott interjújában. Markó azt is leszögezte, hogy a közéletnek nem kíván hátat fordítani. Úgy fogalmazott: téveszme, hogy a politika olyan szakrális mesetér, amibe a pálya széléről

hír komment

Hargita megyéhez csatolná a Neamț megyei Damuk (Dămuć) községet a település szociáldemokrata polgármestere. Anton Covasan szerint Neamț megye önkormányzata csak morzsákat juttat a községnek a megye költségvetéséből. Az elmúlt nyolc évben nem sikerült megjavítani a településen áthaladó megyei utat, mely Hargita megyét köti össze Neamț megyével, a Békás-szoroson keresztül. Az előljáró arra számít, hogy ha a község Hargita megyéhez kerül, az útjavítási gondok megoldódnak. Covasan az államfőválasztásig ad határidőt megyéje vezetőinek panaszaik orvoslására. Ha addig nem kap pozitív választ, helyi népszavazást hirdet. „Természetesen befogadjuk ezt a községet, ha hozzánk kíván csatlakozni” – reagált a hírre Hargita Megye Tanácsának elnöke. Borboly Csaba várja a hivatalos megkeresést.

Ezen az alapon Hargita megye, mint egy kisgömböc, lassan ellépegethet Moldáviáig.

nem szabad beleszólni. Az értelmiségnek szerinte igenis kötelessége véleményt nyilvánítani, veszélyes a politikai életet ellenőrzés nélkül hagyni.

Az RMDSZ-t bíráló korábbi nyilatkozatairól azt mondta: szemléleti változás van a szövetségben, és nem mindennel ért egyet, ami a szervezetben történik most, de úgy véli, ez így természetes. „Az RMDSZ politikai iránya egyelőre nem változott. Taktikai kérdés, hogy részt veszünk-e egy nagy menetelésben, vagy, hogy kikkel tárgyalunk, kikkel nem, kikkel próbálunk együttműködni. A kérdés az, hogy azok az alapelvek, amelyeket a 90-es években kialakítottunk az RMDSZ-ben még érvényesek-e? És én azt gondolom, hogy érvényesek” – jelentette ki.

RMDSZ: tavaszi parlamenti tervek

Az alkotmány módosítására és saját törvénytervezetei – köztük a székelyföldi autonómia-tervezet – elfogadtatására összpontosít az RMDSZ a parlament tavaszi ülészakán. Borboly László politikai ale-

nök kifejtette: tavaly sikerült néhány, a magyar közösség számára fontos előírást elfogadtatni az alkotmánymódosítás szövegezése során, mint például a nemzeti jelképek szabad használatát, vagy a kulturális autonómia elvét. Az RMDSZ egyik prioritása, hogy ezek benne maradjanak a most véglegesítendő tervezetben. Borboly László megerősítette: az RMDSZ ebben az ülészakában törvénytervezetet készül betervezni a székelyföldi autonómiáról. Fontosnak tartja, hogy a tervezet a románok is megismerjék, és ne olvasatlanul seperjék le az asztalról. Az RMDSZ ezért a román közvéleményt is meg akarja szólítani, és meggyőzni az embereket arról: az autonómia nem irányul senki ellen, nincs miért félniük tőle. Továbbra is prioritás az RMDSZ számára a kulturális autonómiáról szóló kisebbségi törvény elfogadtatása. Ezt a jogszabálytervezetet már 2005-ben betervezték, és azóta sem döntött róla a parlament. Borboly szerint a tavaszi ülészak prioritásai között szerepel az RMDSZ anyanyelv-használati kezdeményezése is.

röviden

■ **Két új szakbizottság** létrehozásáról döntött a képviselőház. Átalakították az Ipari és szolgáltatásügyi, illetve a Közigazgatási, területrendezési és környezetvédelmi bizottságot. Az ipariból leválasztják a szállítási ügyeket, s az RMDSZ-t a Hargita megyei Moldován József képviseli titkárként az új bizottságban. Az Ipari és szolgáltatásügyi bizottságban továbbra is Antal István képviselő dolgozik. A Közigazgatási, területrendezési és környezetvédelmi bizottságot kettéosztották, az újonnan alakult környezetvédelmi testületnek Molnár Zsolt Temes megyei képviselő lesz a tagja, a közigazgatási szakbizottságnak Cseke Attila maradt az alelnöke.

■ **8 százalék fölötti eredményt** kell elérnie a választásokon az RMDSZ-nek ahhoz, hogy három képviselőt juttasson be az Európai Parlamentbe, mivel Romániának idén egy képviselői hellyel kevesebb jutott. Borbély László politikai alelnök szerint: „Ez nem lehetetlen, ha a magyar közösség nagyobb százalékban megy el szavazni, mint a román többség”. Borbély az RMDSZ-en belüli versenyhelyzetről elmondta: a szervezetben 1990 óta zajlik a verseny a képviselők között, mindenki pályázatot tesz le, „bónuszok nincsenek”, csak meghallgatások, majd titkos szavazás.

■ **60 ezer korábban megszüntetett állást** kell újra létrehoznia a kormánynak az alkotmánybíróság döntése értelmében. A taláros testület a demokrata-liberálisok (PDL) és a Dan Diaconescu Néppárt (PPDD) 61 képviselője által emelt alkotmányosági kifogásoknak adott helyt. A vitatott posztokat sürgősségi kormányrendelettel kívánta felszámolni a kabinet.

Elkészült a korrupciós jelentés

Továbbra is gondot okoz Romániában a politikusok körében burjánzó korrupció – áll abban a jelentésben, amelyet a korrupció Európai Unióban tapasztalható általános helyzetéről és a tagállamokban létező állapotokról hozott nyilvánosságra az Európai Bizottság.

Az EB azt javasolja Bukarestnek, hogy biztosítsa az igazságszolgáltatás függetlenségének garanciáit a bírák és ügyészek számára, és annak a feltételeit, hogy továbbra is folytathassanak az egyedi nagykorruptiók ügyekben zajló vizsgálatok, a magas rangú, választott és a kinevezett tisztségviselők esetében egyaránt.

A testület egyúttal azt is javallja, hogy dolgozzanak ki viselkedési kódexet a választott tisztségviselők számára, valamint olyan intézkedéseket, amelyek megakadályozzák őket abban, hogy korrupcióhoz folyamodjanak.

A dokumentum arra is rámutat, hogy a korrupció elleni küzdelem továbbra is az egyik legfőbb gond az Európai Unió (EU) számára, a korrupció évente mintegy 120 milliárd eurós kárt okoz a közösség gazdaságának. A testület sze-

rint a tagállamok kormányai által megtett korrupcióellenes lépések ellenére a küzdelem eredményei továbbra sem kielégítőek.

Államelnöki esélyvariációk

A CSCI közvélemény-kutató felmérése alapján abban az esetben, ha Victor Ponta és Crin Antonescu (fotó) is indulna az államelnök-választáson, a szavazók inkább Pontát részesítenék előnyben.

Pontára a szavazók 33 százaléka adná le voksát, míg Antonescu 22 százalékot kapna. A felmérés adatai alapján Mihai Răzvan Ungureanu hibahatáron belül követi a PNL jelöltjét, 20 százalékkal. Corneliu Vadim Tudor 9 százalékot kapna, Dan Diaconescu 8 százalékot.

Abban az esetben, ha az USL támogatja Antonescut, tehát a PSD nem állít jelöltet, akkor Antonescu a bizalmi index szempontjából magasan fölülte álló Mugur Isărescu jegybankelnököt is megelőzné. Antonescu 32 százalékot kapna, Isărescu 26-ot. Ungureanu ebben az esetben is csak a voksok 19 százalékát kapná, még akkor is, ha elnyerné a PDL támogatását.

Ha Ponta és Predoiu jutna a második fordulóra, akkor

Ponta nyerne 75 százalékkal. A PDL-nek akkor lenne több esélye, ha Emil Bocot indítaná: őt 71 százalékkal győzné le Ponta. Ponta ellen a felmérés szerint legtöbb eséllyel Ungureanu indulhatna: őt „csak” 59 százalékkal győzné le a jelenlegi kormányfő.

Ponta-ajánlat a hiteleseknek

Adókedvezményt ajánl a kormány az átlagbérnél kisebb jövedelemmel rendelkező hiteleseknek, ha törlesztőrészleteik két évig tartó megfelezéséről és futamidő ugyanilyen mértékű meghosszabbításáról állapodnak meg a bankokkal – jelentette be Victor Ponta miniszterelnök.

A kormányfő szerint csak azok az adósok élhetnek ezzel a lehetőséggel, akiknek nincs három hónapnál nagyobb elmaradásuk a törlesztésben. Számukra a futamidő két éves meghosszabbításából adódó kamatkülönbözetet adókedvezménnyel fedezni az állam. A kormány számításai szerint az intézkedés 900 ezer embert érinthet: ha valamennyien átütömezik adósságukat, a felszabaduló pénz 4 milliárd lejvel növelhetné idén a fogyasztást Romániában.

A nettó átlagbér most 1610 lej Romániában, és ha egy ennél kisebb jövedelmű munkavállalónak vagy nyugdíjasnak 800 lejes havi törlesztőrészlete van, az illető két évig havi négyszáz lejt fog a banknak fizetni. Az átütömezéssel kapcsolatos kamattöbblet az állam két éves időszak lejártá után, a jövedelemadó egy részének elengedésével biztosít fedezetet.

Liviu Voinea költségvetésért felelős tárca nélküli miniszter szerint az adókieés a GDP legfeljebb 0,1 százaléka rugó terhet jelent majd az államnak, de ez megtérül, mert a magasabb fogyasztás

miatt nőnek az adóbevételek és a fogyasztásnövekedésnek gazdaságélénkítő hatása lesz.

Ponta közölte: a fogyasztáserkentő konstrukcióról az országnak készenléti hitelkeretet biztosító Nemzetközi Valutaalappal is megállapodott.

EBESZ-vezetők az RMDSZ-nél

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) küldöttségét fogadta Kovács Péter, az RMDSZ főtitkára. A kolozsvári tárgyalás napirendjén a nemzetpolitika, a decentralizáció és az alkotmánymódosítás terén tett RMDSZ-javaslatok, valamint a magyar kisebbséget érintő kulturális, nyelvhasználati és oktatási kérdések szerepeltek.

Az EBESZ-t William Romans és Stéphanie Marsal, a kisebbségügyi főbiztos tanácsadói képviselték. A találkozóon jelent volt Hegedüs Csilla, a szövetség kultúráért felelős főtitkárhelyettese és Magyarai Tivadar oktatásügyi főtitkárhelyettese.

A küldöttségnek tartott ismertetőjében Kovács Péter elmondta: az RMDSZ regionális szinten kéri a magyar nyelv hivatalos elismerését, támogatja a kisebbségek arányos jelenlétét az állami intézményekben, valamint szorgalmazza a helyi autonómia intézményesítését a helyi önkormányzatok által.

A tanácskozáson érintették a 2014-es európai parlamenti választások témakörét is, ezzel kapcsolatban Kovács kijelentette: a Velencei Bizottság ajánlásával megegyezően, az RMDSZ is kivitelezhetetlennek tartja, és nem támogatja a májusi EP-választások és az alkotmány módosításáról szervezett népszavazás összevonását, mert így az európai témák háttérbe szorulnának.

Az EBESZ-küldöttség kolozsvári tájékoztatója előkészíti az új kisebbségügyi

főbiztos, Astrid Thors februári végi romániai látogatását.

Nemi jogok kontra őshonos jogok

A leszbikus, meleg, biszexuális, transznemű személyek helyzetének javítására készített jelentést az EP Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottsága, amiről szavazott az Európai Parlament. A 394 szavazattal, 176 ellenszavazattal és 72 tartózkodás mellett elfogadott jelentés a tagállamokra nem kötelező érvényű.

Az Európai Parlament zöld, szocialista és liberális parlamenti csoportjai voltak a jelentés támogatói, míg az Európai Néppárt parlamenti csoportján belül a képviselők szabadon szavazhattak.

Winkler Gyula EP-képviselő a jelentés ellen szavazott, ugyanis tekintettel szeretett volna lenni az erdélyi társadalmi helyzetre, ahol többségében konzervatív a magyar közösség ebben a kérdésben, valamint azért, mert úgy gondolja, az EP többet foglalkozik kisebb súlyú problémákkal, mint a nagyobbakkal, amilyen például az őshonos kisebbségek helyzete lenne.

Sógor Csaba is a jelentés ellen szavazott, szerinte ez inkább politikai döntés volt részéről. A szakbizottságokban az eredeti jelentés több pontban történt módosításáról szavazó Sógor szerint nem lehet struccpolitikát folytatni a szexuális kisebbségek kapcsán. Ugyanakkor szerinte a szocialista és a liberális európai parlamenti pártok képviselői kettős mércével mérnek, amikor nem veszik figyelembe az őshonos kisebbségeket, és erre adott választ a szavazatával.

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége által 2013-ban kiadott felmérés szerint első sorban a leszbikus nők vannak kitéve hátrányos megkülönböztetésnek.

SZÚCS LÁSZLÓ

Itt a miniszter, hol a miniszter?

Mintha csak elirigyelték volna a Szocsiban és a környékbeli hegyek között versengő olimpikonok nemes küzdelmeit, a román politika „élsportolói” is izgalmas játszmákba kezdtek. Hiába, az idén választások zajlanak az országban, s ha fényes érmeiket nem is osztanak, a tétje annál komolyabb, eszközei pedig annál tisztátalanabbak e küzdelmeknek.

Maradva a sporthasonlatnál, a kisebbik koalíciós párt, a nemzeti liberálisok szövetségi kapitánya, Crin Antonescu meglegelte, hogy nem neki vannak miniszterei a kormányban, hanem inkább a miniszterelnöknek, ezért olyan politikusokat küld a pályára, meg a kormányba, akik nem felejtik majd el, honnan kerültek a Victoria palotába. Hírértékű változás, hogy Szeben polgármestere személyében egy olyan román politikus lehet a helyettes kormányfő, aki még sok borsot törhet Victor Ponta szociáldemokrata orra alá. Hiszen Klaus Johannis nem az a csendes, végrehajtó alkat. Ráadásul németes precizitásával is könnyen az idegeire mehet balkáni tempóhoz szokott koalíciós partnereinek.

Azt se felejtsük el, hogy a legutóbbi felmérések szerint novemberben Victor Ponta jelentős fölényrel tudná verni Crin Antonescut, márpedig, ha egy fontos tisztséget célozva valaki eséllyel indulna, az ritkán szokott háttérbe húzódni. Ponta azt is tudja, hogy Antonescu elnök soha nem lenne az a semmibe bele nem szóló, engedelmes partnere egy szocdemek vezette kormánynak, illetve semmilyen kormánynak. Úgyhogy a koalíciós feszültségek enyhülése kizárt, az sem lepne meg, ha a most hivatalba lépő liberális miniszterek alatt meg sem melegednének a bársonyszékek.

Zajlik az élet a jobboldalon is. Az ország első számú játékmestere, Traian Băsescu legújabb kedvenceivel próbálkozik, a Népi Mozgalom Pártját húzta elő a bűvészkalapból, újabb és újabb szegeket kalapálva a korábbi kedvenc, a PDL koporsójába, amiért nem hallgattak az intelmeire. Az ország elnöke mandátuma utolsó hónapjaira igyekszik egy akolba terelni a jobboldal pártjait, pártocskáit. Egyszerre épít, rombol, teremt, csak az a baja, hogy még ő sem látja azt az embert – a tükörbe most nem nézhet –, aki az év végén reális eséllyel a startvonalhoz álljon, hogy legalább az elnökválasztás második fordulójába bekerüljön, hogy aztán tovább taktikázhassanak.

Az éleződő verseny rossz hír ateinketben a romániai magyar politikumnak, hogy mozgósíthatja a román választókat. Némi bizakodásra adhat okot, hogy az USL fénye sokat kopott a választások óta, s a jobboldal léte vagy nemléte sem hozza tűzbe a közvéleményt. Ahogy a magyar választók többsége sem attól forgolódik álmatlanul éjjelente az ágyban, hogy vajon Tőkés László tavasszal vesztes lesz avagy vendégjátékos.

„Dél-tirolósították” a román alkotmányt

Bár nincsenek meggyőződve arról, hogy idén sikerül elfogadni a módosított alkotmányt, az RMDSZ politikusi előrelépésnek tekintik, hogy a parlament elé kerülő tervezet szerint „alrégiók” alakulhatnak a majdani közigazgatási régiókon belül. CSEKE PÉTER TAMÁS a legfrissebb módosításokról MÁTÉ ANDRÁS képviselőt kérdezte.

„Nem hinném, hogy idén sikerül elfogadni a módosított alkotmányt. Ám ha mégis, akkor a romániai magyar közösség szempontjából ez az alaptörvény mindenképpen jobb lesz a jelenleginél” – jelentette ki az *Erdélyi Riportnak* Máté András képviselő. A módosított alkotmány szövegtervezetének kidolgozásával megbízott parlamenti különbizottság RMDSZ-es tagját annak kapcsán kérdeztük, hogy a testület a múlt héten befejezte a munkáját. A tervezet elkészült, egyhangúlag elfogadták, és a kormány által javasolt menetrend (*lásd keretes írásunkat*) szerint május 25-én, az európai parlamenti választások napján tartanak népszavazást róla.

Megjijedtek a különleges státustól A parlamenti különbizottság tavaly júniusban készítette el a szövegtervezet első változatát, amelyet elküldtek a törvényhozói tanácsnak és a Velencei Bizottságnak. Egy darabig úgy tűnt, hogy véglegesítése még sokáig várat magára, mert egy alkotmánybírói döntés miatt csupán 2014 decemberében lehetett volna olyan népszavazást kiírni róla, amelynek érvényességéhez a polgárok harminc százalékának a részvétele is elegendő. Ám a kormányzó Szociál-Liberális Szövetség (USL) január elején váratlanul úgy döntött, nem vár decemberig: az EP-választások napjára ír ki referendumot, abban reménykedve, hogy a két típusú szavazás összekapcsolásával sikerül kioroltetni az 50 százalékos részvételt.

Máté András képviselő nem tartja valószínűnek, hogy az idén lesz új alkotmány

Ezért a parlamenti különbizottság újra elővette a tervezetet és összevetette a törvényhozói tanács és a Velencei Bizottság véleményezésével. Máté szerint sok változtatás nem történt, ám az RMDSZ-nek sikerült az erdélyi magyar közösség számára kedvező újabb módosítást bevennie a szövegtervezetbe. E szerint az

ügynevezett hagyományos térségek közigazgatási alegységekre szerveződhetnek a megalakítandó közigazgatási régiókon belül. Ezt sarkalatos törvénnyel szabályoznák. „Így ha rossz irányba fordulnak a dolgaink, Hargita és Kovászna megyét egy román többségű közigazgatási régióba sorolják be, akkor az alkotmány le-

Az alkotmánymódosítás javasolt menetrendje

A módosított alaptörvény szövegtervezetét elküldték az alkotmánybíróságnak és a Velencei Bizottságnak. A tervezetet mindkét háznak kétharmados többséggel kell elfogadnia, ha pedig különböző formában szavazzák meg, akkor a két ház együttes ülésén háromnegyedes többség dönthet a tervezet végső formájáról. A módosított alkotmány akkor lép hatályba, ha azt – a parlamenti szavazás után egy hónapon belül – érvényes népszavazás is megerősíti. Az alkotmánymódosító referendumot a május 25-i európai parlamenti választással egy időben készül megrendezni a kormány.

A múlt héten közzétett menetrend a következő: *február 21.*: megjelenik az alkotmánybírói véleményezése a Hivatalos Közlönyben. Közben a tervezet eljut a Velencei Bizottsághoz is. Ez utóbbi észrevételeit a tervezet képviselőházi vagy szenátusi vitáján tárgyalják meg; *március 23.*: a szenátus elfogadja a tervezetet; *április 2.*: a képviselőház elfogadja a tervezetet; *április 3.*: a parlament két háza egyeztet a tervezet szövegéről; a tervezet végső változatát ismét elküldik az alkotmánybírósághoz; *Április 8.*: az alkotmánybírói ismerteteti az álláspontját a tervezetről; ha a taláros testület nem fogalmaz meg alkotmányossági kifogásokat, kihirdetik *május 25-re* a referendumot.

Maradtak a tavaly elfogadott RMDSZ-javaslatok

Az alkotmánymódosító tervezetben megmaradt az a kitétel, miszerint a nemzeti kisebbségek szabadon használhatják köztéren és magánterületen az etnikai, nyelvi és vallásos identitásukkal kapcsolatos nemzeti jelképeiket, annak ellenére, hogy a – szakértőkből álló, a törvényszövegek jogharmóniáját vizsgáló – törvényhozási tanács ennek törlését javasolta. Megmaradt az RMDSZ által tavaly javasolt többi elfogadott módosítás is: az alkotmánymódosítás szövegtervezete elismeri a nemzeti kisebbségek szerepét a román állam kialakulásában és lehetővé teszi számukra saját döntéshozó és végrehajtó testületek létrehozását az identitásuk megőrzését érintő hatáskörökkel.

hetőséget ad arra, hogy törvény útján Székelyföldet önálló hatáskörökkel felruházott al régióvá nyilvánítsák. Ugyanez érvényes természetesen az Dobruzsára vagy más térségekre az egyes régiókon belül” – magyarázta a képviselő. Tájékoztatása szerint a törvény szabályozza majd a „hagyományos térség” fogalmát az al régiók hatásköreit is. A politikus elmondta: a múlt héten elfogadott javaslatot már tavaly benyújtotta a parlamenti bizottságban, ám akkor elutasították, mert az RMDSZ indítványa így hangzott: a hagyományos térségek különleges státusú közigazgatási egységekké szerveződhetnek a megalkotandó közigazgatási régiókon belül. „A bizottság tagjai megjedtek a különleges státus kifejezéstől. E nélkül azonban már hajlandóak voltak megszavazni” – válaszolta arra a kérdésünkre, hogyan sikerült idén elfogadtatni a bizottságban azt a javaslatot, amit tavaly még elvetettek.

Máté mindazonáltal úgy véli, korántsem biztos, hogy sikerül idén elfogadtatni a módosított alkotmányt. Szerinte ennek két akadálya is van. Az egyik az alkotmánymódosítás szoros menetrendje. Az alaptörvényről szóló népszavazást legkevesebb harminc nappal a referendum tervezett időpontja előtt (vagyis legkésőbb árpilis 25-én) ki kell hirdetni, addig azonban a tervezetnek hosszú utat kell bejárnia. „Attól is függ, hogyan halad a munka a parlament plénumában” – jegyezte meg. A másik ok az, hogy kétséges a referendum érvényességéhez szükséges ötven százalékos részvételi küszöb elérése a népszavazáson, akkor is, ha az EP-választásokkal egy napon tartják. „Szerintem a két típusú szavazás összekapcsolása nemhogy erősítené, sokkal inkább kioltja szavazási ked-

vet a választókban” – jelentette ki a képviselő. Mint ismert, hasonlóan vélekedik az RMDSZ több más politikusa és szakértője is. Székely István politológus korábban az *Erdélyi Riportnak* elmondta: a részvételi küszöb elérését elsősorban az nehezíti meg, hogy kiszámításakor a választói névjegyzéket veszik alapul. Ez tartalmazza a jelenleg külföldön élő mintegy kétmillió román állampolgárt is, akik nem fognak szavazni a választásokon.

„Ha Hargita és Kovászna megyét egy román többségű közigazgatási régióba sorolják be, akkor törvény útján Székelyföldet önálló hatáskörökkel felruházott al régióvá nyilváníthatják” (Máté András)

Kelemen: közelebb a dél-tiroli modell Az RMDSZ szövetségi elnöke sincs meggyőződve arról, hogy idén sikerül elfogadtatni az alkotmányt, de jelentős előrelépésnek tekintti a múlt héten elfogadott módosítást. Kelemen Hunor szerint ugyanis a dél-tiroli autonómiamodell alkalmazásához viheti közelebb Romániát a román alkotmánytervezetnek az az előírása, amely lehetővé teszi, hogy hagyományos térségek közigazgatási egységekké szerveződjenek az új közigazgatási régiókon belül. A *maszol.ro* portálnak adott interjúban elmondta: az RMDSZ szerint a dél-tiroli modell elfogadható megoldás lenne Székelyföld és a Partium szá-

mára egyaránt, és a hagyományos térség fogalmát tartalmazó alkotmány jogi keretet biztosít ennek átvetelére. Hozzátette: ha a hagyományos térség fogalom bekerül a román alkotmányba, akkor a Székelyföld területi autonómiájáról szóló, vagy a Partium számára „al régiós megoldással” kidolgozandó törvénytervezetéről már nem lehet azt mondani, hogy az alaptörvénybe ütköznek.

A törvényhozás a képviselőházé A parlamenti különbizottság több pontban változtatott a tervezet szövegén a tavaly elfogadott változathoz képest. Az egyik jelentősebb módosítás az, hogy a képviselőház lesz a benyújtott törvények 90 százaléknak esetében a döntéshozó testület, a szenátus döntési joggal kizárólag a közigazgatással, a nemzetközi szerződésekké és a külföldi kölcsönökkel kapcsolatos jogszabályok esetében rendelkezik. Kis mértékben módosították a tavalyi változathoz képest a parlament feloszlását szabályozó kitételeket is. Ezek szerint a törvényhozás testületét feloszlathatják, ha ez az első felkéréstől számított 60 napos határidőn belül nem szavazott bizalmat a kormányalakítás tekintetében, de csakis legalább három bizalmi szavazati kérelem elutasítása után. Már a tavaly nagy vitát váltottak ki az államfő szerepkörének módosítására tett javaslatok. A bizottsági tagok múlt héten csupán annyit engedtek, hogy lehetővé tették: az államfő a parlamenttel történő előzetes tanácskozás nélkül is népszavazást írhat ki egyes országos érdekű problémákról. Az államfő nem kérhet viszont népszavazást az alkotmány módosításával kapcsolatos kérdésekben. Emellett kikerült a tavalyi módosítások szövegéből az a módosító javaslat, amely lehetővé tette volna, hogy a gyanúsítottak lehallgatását az ügyészség is elrendelje, így ez továbbra is a bíróságok kizárólagos hatásköre marad. Az új alaptörvény egyúttal kiveszi a legfelsőbb bíróság kizárólagos hatásköréből a képviselők és szenátorok fölötti ítélkezést. A miniszterelnök és a kormány tagjai elleni büntetőjogi eljárást a parlament két háza együttes ülésén kérheti a hivataluk idején elkövetett tettek miatt.

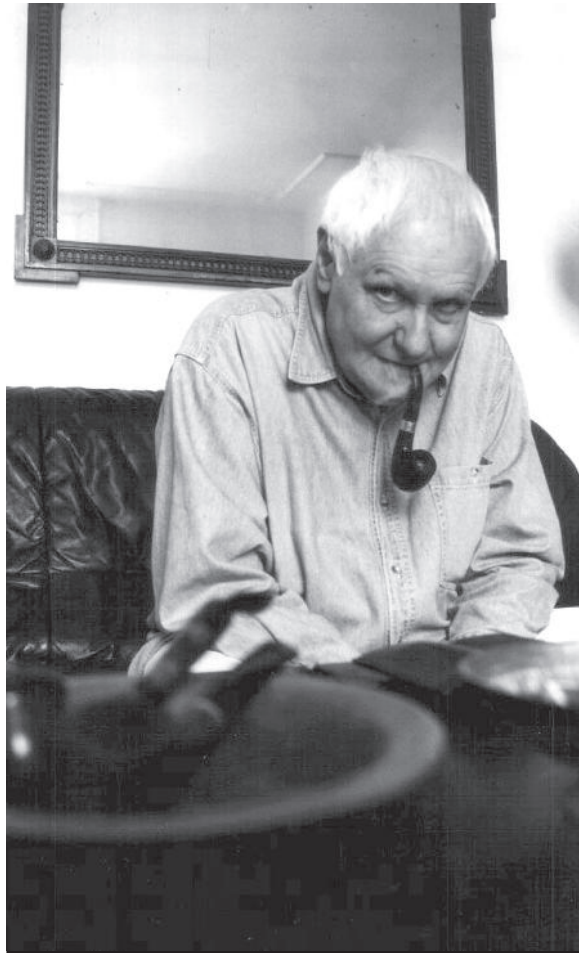

Csak a szégyen? Egy transzilván főember halálára

Január 31-én, életének 93. évében hunyt el JANCSÓ MIKLÓS filmrendező. A gyermekkorra egy részét Fogarason töltő, egyetemre Kolozsvárra járt művésztől alábbi írásával GÁSPÁRIK ATTILA, a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház igazgatója búcsúzik.

„Zászló volt Ő, mit gyermekfejjel magamnak találtam, zászló volt ő...”
(Bereményi Géza)

Jancsó Miklós halott. Valamikor gyermekként azt hiszem az első meztelen nőket az ő filmjeiben láttam. Nagyon furcsa érzés volt, agyonlapozott, megtört, elfakult szexlapok után, egy mozgó női testet nézni. Fekete-fehér sudár nők voltak, a Szegénylegényekből. Ahogy ma visszaemlékszem rá, a „hangyákra”, ahogy másztak a bőrömön, szóval a felkavaró élmény ellenére sem a szexualitás jutott eszembe. Valami máig megfoghatatlan gondolat, érzés (?) arról, hogy a világot másként is lehet látni, mint ahogyan én addig elképzeltem, ahogy azt láttatták velem az addig megnézett filmek. Nagyváradi, felhőtlen gyermekkor élvezetei közé tartozott a tévé, mit tévé, a Magyar Televízió. Ott láthatuk és láttuk is a Jancsó filmeket (is). Fényes szelek, Csillagosok, katonák, Így jöttem, Allegro Barbaro... közöttük egy mára keveset emlegetett film: Budapest – muzsika 1984-ből. Több világhírű rendező kapott felkérést, hogy mutassa be a fővárosát. Budapest Jancsónak jutott. Zene és képek, első pillanatra összefüggéstelenül. Bartók, Kodály, Seres Rezső, Szörényi... Fantasztikus érzés volt a film szimbólumait megérteni. Hely és idő a „gulyáskommunizmus” langyos közléte, Budapesten. A körúton, kiömlött élő halakat szállító konténer pontyai vergődnek az augusztusi aszfalton, szájukat tátva. Egyértelműen a kor értelmiségeiről szólt. Majd megjelent egy helikopter, amelyik pokoli zajjal ereszkedett

● **Beültünk a protokoll terembe este tíz fele, majd felkelt a nap és ültünk, a pipafüstje illatával kevert cigaretta-szagban, üres üvegek és poharak között**

lefele, hatalmas szélvihart produkálva. Ekkor a képbe belép Jancsó Miklós és próbál a helikopterrel beszélni: egy kicsit jobbra, egy kicsit jobbra üvölti. A helikopter természetesen elnyomja a film alkotójának a hangját, és ott száll le, ahol ő akart. Jancsó most már a csendben, rekedtesen újra megszólal: nem kértem, hogy egy kicsit jobbra? Egyértelmű utalás volt ez a fennálló rendre, a kommunista berendezkedésre. Ugyanakkor az alkotó kiszolgáltatottsága is benne volt, ironikusan mutatja be azt, hogy már a saját filmében sem te vagy az úr. Ezt ki mondhatta és kimondta, közben a hatalom meg úgy tett, hogy nem lát semmit, mert egy ilyen szimbólumrendszerben nem ismerhette fel, hogy nem jól van, ahogyan van.... Nekitüzesedve meséltük egymásnak másnap a filmet,

majd a hétfégi kötelező váradcsehi lőtérrel ellőgva osztálytársaimmal Jancsó-filmet játszottunk. Vagyis összeölelkezve, teli torokból énekelve, átvágtunk egy búzatáblán. Most visszaemlékezve a régvolt időkre, felvillan egy másik „Jancsó filmzés”, mikor szilveszter éjszakáján talán 1983-ban, Szükü kollégával, a Boga-völgyében gyertyákkal díszítettük a havat, bevilágítottuk a környéket, majd különleges koreográfiába kezdtünk, egyéb részleteket most mellőznék. Ablakon kibámuló pajtasainknak elmondtuk, hogy most éppen egy nem létező Jancsó filmet játszunk. A hülyéskedéseken túl, ma már egyértelmű, hogy annak idején az említett filmekben valamit megéreztek abból, hogy a világot másként is lehet látni, értelmezni, közvetíteni. Jancsó Miklós halott.

*

Aztán sok év eltelt és egy szép napon, valamikor a kilencvenes évek elején, begurult a színház parkolójába, ezúttal Marosvásárhelyen, egy kis Polski Fiat. Benne Máthé Péter fesztiválszervező és maga Jancsó Miklós. Abban az évben ő válogatta be a színházi előadásokat az akkori legjelentősebb fesztiválra, az Országos Színházi Találkozóra – a későbbi POSZT-ra – amelyiket akkor éppen Zalaegerszegen rendeztek, meg 1994-ben. Érintett voltam, vagyis szereplő a Júlia kisasszonyban. Iszonyatos izgalmak, bizonyítási vágy volt bennem. Kollégáim azt hiszem, nem is nagyon értették, mi van velem. Az előadás végén jött az üzenet, Jancsó látni akarja a színészeket, de vegyük rövidre, mert biztos fáradt. Ez volt a színház vezetőségének a véleménye és figyelmeztetése. Beültünk a protokoll terembe este tíz fele, majd felkelt a nap és ültünk, a pipafüstje illatával kevert cigaretta-szagban, üres üvegek és poharak között. Úgy beszélgettünk, mintha egy életen át ismertük volna egymást.

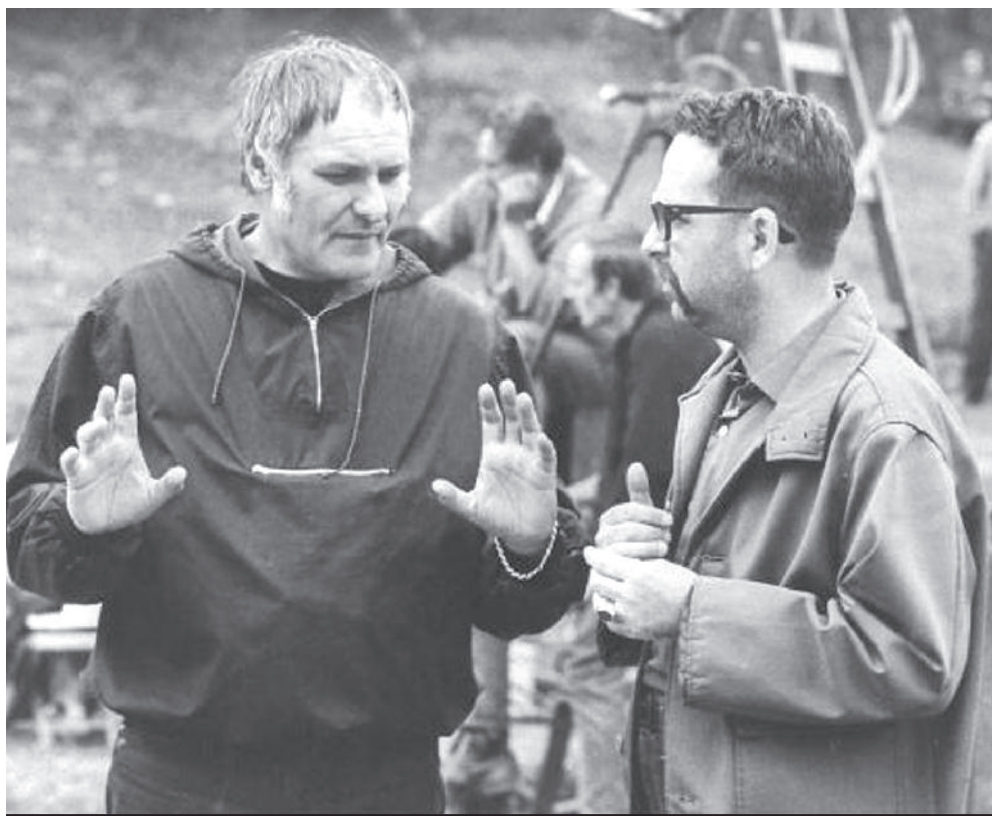
Pedig én csak azon az éjjelen tudtam meg, hogy büszke fogarasi

gyerekkorára, unitárius apjára, Vlad Țepeș rokonságáig visszavezethető édesanyjára. Vagy a negyvenes évekből a kolozsvári egyetemi évekre. Mesélt Móricz Zsigmondról, akivel erdélyi gyűjtési úton, a bálványosi emberek szokásait kutatták. Megtuttuk azt is, hogy az erdélyi szász lányok milyen szépek, mikor meztelenül fürödnek a folyóban, ellentétben a prúd alföldi magyarokkal, akik ruhástól... Végül is, egy olyan ember személyisége kerekedett ki, aki mintha jobban ismerné azt a közeget, amelyben mi éltünk akkor. Pár év múlva, mikor a komáromi várban, a marosvásárhelyi Varga István várkapitány jóvoltából cseveghettünk tovább Muhary Elemér csíksomlyói 1941-es színházi bemutatójáról, kérdeztem, hogy mi erről miért nem tudunk? Elnevette magát: „Azt hiszed, erre fele érdekel ez, itt valakit?” – replikázott. Az erdélyiek meg nem kérdeztek soha. Később találtam egy remek beszélgetést, ahol Zsugán István neves filmkritikus volt a kérdező. Ott sokat mesél Jancsó az Erdélyhez fűződő viszonyáról. Már csak nagy kapcsos zárójel, hogy Zsugán nagyváradi születésű volt, és az édesapja legendás mozigépész a ma már nem létező Fő utcai film-színházban. Zsugán is úgy ment el, hogy nem tudta kibeszélni magából a Pece-parti Párizs mozis világát. Jancsó Miklós halott.

*

Sorjáznak a történetek, az anekdoták. A nyolcvanadik születésnap buliján Győrben, a moldvai Fanfara Shavale húzta a fülébe a román nótákat. Majd ő énekelt magyar népdalokat, amiket saját bevallása szerint a cserkészmozgalomban tanult. Simán nyerhetett volna egy nótaversenyt... Éveken át könyörögtem neki, hogy jöjjön el a marosvásárhelyi Alter-Native filmfesztiválra. Forgatok és az nekem ajándék, – jött mindig a válasz. Egyszer megegyeztünk, ha meghal és már urnában lesznek „haló porai”, elvihetem a marosvásárhelyi Kultúrpalotába és kitehetem a színpad elejére: „és köszöntjük Jancsó Miklóst haló poraiban...” – jókat röhögünk, ahogyan ő majd morogni fog, ha valami szar filmet vetítünk... Jancsó Miklós halott.

*

Munka közben

● **Büszke fogarasi gyerekkorára, unitárius apjára, Vlad Țepeș rokonságáig visszavezethető édesanyjára**

Jancsó a szerzővel

Hely és idő hiányában nehéz lenne a munkásságát méltatni. Az életmű még feldolgozásra vár. Most a gyász ideje van. Gyászol Daniel Olbrinsky, gyászol Cserhalmi György, Martin Scorsese, a New York Times, gyászol a filmes világ, akik tudják, hogy Jancsót lehetett szeretni és lehet utálni, de megkerülni nem. A film vele megváltozott. A mai magyar hatalom, tüntetően hallgat. Érthető. Jancsó könyörtelen volt minden kizárólagosságra törő hatalommal. Még hozzá ő az iróniával mutatott fügét a hatalmaskodóknak. A humortól, az iróniától, a világtörténehből tudjuk, minden diktatúra ideges lesz. Az autokrácia keménységét jelzi, hogy a halálban sincs bocsánat, megértés, szolidaritás. Jancsó Miklós halott. Gászol a világ. Gyá-

szolnunk kell nekünk, erdélyieknek is, mert főember távozott közülünk. Erdélyi főember, aki a világ kultúrájához olyas valmit adott, amit itt a transzilván tájakon szívott magába. Úgy adta tovább, hogy azt a világ minden pontján megismerték és elismerték. Görcsös szimbólum- és mítosz-kereséseink közben számításba vehetnék. Halálával elgondolkothatnánk azon, hogy számos erdélyi, olyan, aki büszke volt származására, ma miért szinte teljesen ismeretlen a közgondolkodásunkban?

Ligeti György Dicsőszentmártonban született világhírű zeneszerző.

Szász Endre Csíkszeredában született világhírű festőművész és grafikus

Lugosi Béla Lugoson született világhírű színész...

És akiket még élnek: Eötvös Péter zeneszerző; Orbán György zeneszerző.

*

Jancsó nem szerette, ha politikai tényezők tüntették ki. Átvette a díjakat, jobb a békesség alapon. Egyszer egy ilyen alkalommal a nagy plecsni után kérdezett is: pénz nincs? Az átadó nagyember vonogatta a vállát: hát nincs... Értem, bólintott: akkor csak szegyen...

Újragombolt román jobboldal

Traian Băsescu védnökségével Népi Mozgalom Párt néven új jobboldali alakulat jelent meg a romániai politikai porondon. SZÉKELY ISTVÁN politológus segítségével CSEKE PÉTER TAMÁS arra kereste a választ: képes lesz-e az új párt a hazai jobboldal élére állni?

Teljesen átrajzolhatja az erőviszonyokat a romániai politikai paletta jobboldalán a nemrégiben bejegyzett Népi Mozgalom Párt (PMP), amelynek élére második államelnöki mandátumának decemberi lejártával minden valószínűség szerint maga Băsescu áll majd. A magát jobbközép alakulatként meghatározó új pártot 2013-ban kezdték szervezni az államfőhöz közel álló politikusok, miután az addig elnöki pártként emlegetett Demokrata Liberális Párt (PDL) nem a Băsescu által nyíltan támogatott Elena Udreának, hanem Vasile Blaga korábbi pártelnöknek szavazott bizalmat a párt tisztújító értekezletén. A PMP-t már tavaly be szeretnék volna jegyezni, ám ezt több politikai szervezet megfellebbezte. Hivatalosan csak január végén léphetett színre, miután a bukaresti táblabíróság az óvásokat elutasította.

Bejegyzése, jogerőssé válása előtt viszonylag keveset lehetett hallani a PMP-ről, a párt a háttérben építkezett és készítette elő a terepet a Băsescu mandátumának lejáta utáni időszakra. Élén egy fiatal, ismeretlen politikus, Eugen Tomac vállalkozó áll, aki egy percig sem tagadta kötődését az államfőhöz. A hivatalos bejegyzéskor is úgy fogalmazott: a párt a Traian Băsescu, illetve a 2009 és 2012 között kormányzó Emil Boc kabinet által kezdeményezett reformokat akarja folytatni.

A PMP tagjai közt mára sorra tűnnek fel az ismertebb nevek. Az államfő még a bejegyzés előtti napon egyszerre nyolc tanácsadóját mentette fel tisztségéből, hogy beléphessenek az új pártba. Egyikük, Daniel Funeriu volt oktatási miniszter meg is erősítette, hogy a PMP színeiben

Traian Băsescu vasárnap Kolozsváron tárgyalt az erdélyi PDL-ekkel

FOTÓ: KUSTÁN MAGYARI ATTILA

„Az államfő azt mondta, partnernek tekinti a titkos-szolgálatokat. Ez kulcsmondat a Băsescu-rendszer értelmezéséhez” (Székely István)

Az államfő mellett aki miatta távozott a PDL-ből: Elena Udrea

kíván indulni az európai parlamenti választásokon. Ugyancsak az új párt jelöltlistáján kíván EP-mandátumot szerezni Theodor Baconschi volt külügyminiszter is. Időközben a PDL egyik alelnöke, Elena Udrea is belépett a PMP-be, s csak hetek kérdése, hogy megtegye ezt a lépést Emil Boc, a demokrata liberálisok egykori elnöke. Erre utal, hogy a polgármester vasárnap már együtt mutatkozott Traian Băsescuval, az új párt Kolozsváron szervezett politikai rendezvényén. Vélhetően az államfő sem véletlenül utazott el a kincses városba, amely mind ez ideig a PDL fellegvárának számított. Băsescu a rendezvényt megelőző este a demokrata liberálisok több erdélyi politikusával együtt vacsorázott, így „desszertként” a

PMP további átállásokra számíthat.

Az új párt előretörésének kedvez, hogy a PDL – amelynek éléről közel tíz esztendeje Băsescu az elnöki hivatalba került – parlamenti súlya már csak 14 százalékos, hangja egyre erőteljesebb a politikai életben. Ráadásul a hazai jobboldal teljesen szétforgácsolódott. Valamennyi pártja – a PDL mellett a Mihai Răzvan Ungureanu volt miniszterelnök vezette Polgári Erő, és a most bejegyzett PMP – elvileg szükségesnek tartja ugyan az összefogást az idei választásokon, de arról tárgyalni sem hajlandók egymással, ki lehet a jobboldal közös jelöltje az év végi elnökválasztáson.

A Fidesz-modell Székely István azok közé a politikai elemzők közé tartozik, aki szerint Traian Băsescu új pártja a román jobboldal vezető politikai erejévé is válhat. Az Erdélyi Riport által kérdezett politológus jóslata szerint a következő parlamenti választásokon 28-30 százalékos súlya is lehet a PMP-nek. E teljesítmény eléréséhez szerinte döntő módon járul hozzá Traian Băsescu személyisége, illetve azok az erőforrások, amelyeket az államfő tíz éves mandátuma alatt kidolgozott rendszer nyújthat a pártnak. „A PMP politikai pályája nagy mértékben függ attól, hogy a Nemzeti Liberális Párt (PNL) mennyire tudja pozíció-

nálni magát a jobboldalon. A PNL most a szociáldemokratákkal együtt kormányoz, jobboldalisága ezért megkérdőjelezhető” – magyarázta a politológus.

Székely szerint a PMP megjelenése is azt bizonyítja, hogy Traian Băsescu az egyetlen politikus a jobboldalon, aki távlatokban gondolkodik. „Sokan pályáznak a jobboldali szavazókra, de Băsescu az egyetlen, aki az elmúlt években mindig esélytel magá mögé tudta állítani ezt a tábort. Ez a tábor pedig most új pártja mögé állhat” – jelentette ki. A politológus az elmúlt évek történéseire alapozza jóslatát. Felidézte, hogy a jelenlegi államfő annak a baloldali Demokrata Pártnak vette át a vezetését a 90-es években, amelyet Petre Roman szakított ki a rendszerváltó Nemzeti Megmentési Frontból. Abban az időszakban kezdett körvonalazódni a politikai paletta felosztása bal- és jobboldalra, a Kereszténydemokrata Nemzeti Parasztpárt (PNȚCD) megerősödésével, majd kormányra jutásával. „A kormányzás teljesen felőrölte a PNȚCD-t, amely jobboldaliként pozicionálta magát, 2000-ben már be se került a parlamentbe. Ekkor Băsescu megértette, hogy a Parasztpárt összeomlásával a jobboldalon támadt egy űr. Ezt töltötte be 2000 után a Demokrata Párt” – emlékeztetett Székely, aki szerint ez a forgatókönyv hasonlít ahhoz, amit a Fidesz követett 1994 után Magyarországon. Akkor a Magyar Demokrata Fórum térvésztésével keletkezett űrt a jobboldalon Orbán Viktorék töltötték be.

Régi szép idők: Blaga és az elnök a Parlamentben

„Băsescu jól tud beszélni a választók nyelvén. A legbonyolultabb kérdéseket is közérthető módon el tudja magyarázni” (Székely István)

A populizmus mint irányzat A politológus szerint a Demokrata Párt, majd – névváltoztatás után – a Demokrata Liberális Párt sikeres jobboldali térnyerése elképzelhetetlen lett volna Băsescu személyisége nélkül. Úgy fogalmazott: 2004-es hatalomra jutása után az államfő megértette, hogy a jobboldaliság nem programkérdés, hanem érzelmi kérdés, ezért ahhoz, hogy a jobboldalon pozicionálja magát és sikeresen lenyomja a szintén jobb felé kacsintó liberálisokat, a választók érzelmeire kell apellálnia. Ilyen gesztus volt részéről a kommunizmus elítélése is. Másfelől ő vérbeli populista politikus, és nem a fogalom negatív értelmében. Székely emlékeztetett arra, hogy a populizmus nem csak „a népek tetsző” politizálást jelenti, ennél összetettebb. Az a politikai irányzat, amelynek képviselői úgy gondolják, hogy a nagy igazságok birtokosa az egyszerű romlatlan nép, és a politikusnak csak az a szerepe, hogy a „vox populit” beemlje a po-

litikába. Ez az attitűd a politológus szerint remekül fekszik Băsescunak. „Ami az övé, az övé, ezt el kell ismerni. Nagyon jól tud beszélni a választók nyelvén. Jól tematizál, a legbonyolultabb kérdéseket is közérthető módon el tudja magyarázni. Ha politikai vénáról beszélhetünk a politikai populizmus által meghatározott közegben, akkor Băsescunak nincs kihívója” – magyarázta.

Partnerként kezelt szolgálatok

Székely István szerint Băsescu, illetve új pártjának az ereje sokáig még azokban az emberekben rejlik, akiket tíz éves mandátuma alatt különböző kulcsfontosságú pozíciókba nevezett ki: alkotmánybírák, bírák, ügyészek, pénzügyőrök, titkosszolgálati vezetők. Különösen fontos szerep az utóbbiakra hárul. A politológus felidézte, hatalomra kerülésekor Băsescu igazat adott Emil Constantinescu volt államfőnek, aki azt mondta, hogy őt a titkosszolgálatok tették tönkre. „Akkor azt is mondta: őt nem fogják tönkretenni, mert partnernek tekinti a titkosszolgálatokat. Ez kulcsmondat a Băsescu-rendszer értelmezéséhez” – fogalmazott Székely, aki szerint az államfő mandátumai során szinte soha nem a tanácsadóira, hanem a titkosszolgálatokra alapozott döntései meghozatalakor. A rendszer kiépítését az új titkosszolgálati vezetők kinevezésével kezdte, majd a kulcspozíciókba saját embereit tette, akik többnyire azt cselekszik, amit az ő érdekei megkívánnak.

Raadásul ezeknek az embereknek a többségét nem lehet demokratikus módszerekkel leváltani, meg kell várni, amíg a mandátumuk lejár. Így Băsescu az általa kiépített rendszert életben tudja tartani úgy is, hogy semmilyen jelentős politikai erő nem áll mögötte. „A jelenlegi hatalom folyamatosan az államfő által emelt falakba ütközik. Ezeket a falakat úgy nem lehet lebontani, ahogy ezt a kormányzó Szociál-Liberális Szövetség (USL) 2012 nyarán elképzelte. Olyan nemzetközi figyelem irányul most Romániára, amely megakadályozza azt, hogy ezeket az embereket egy pattintással le lehessen váltani” – teszi érthetővé Székely István, hogy miben rejlik ma Traian Băsescu ereje.

Bejutási küszöb fölött a Népi Mozgalom Pártja (PMP)

Két felmérés szerint is elérné az öt százalékos bejutási küszöböt az európai parlamenti választásokon a frissen bejegyzett Népi Mozgalom Pártja (PMP). A CSCI szerint a Traian Băsescu által védnökölt alakulat a szavazatok öt, a CSOP szerint hat százalékát szerezheti meg május 25-én. Az EP-választások egyértelmű győztese mindkét közvélemény-kutatás szerint a Szociáldemokrata Párt (PSD). A CSCI-felmérés adatai szerint a PSD a szavazatok 41 százalékára számíthat, a CSOP szerint a voksok 35 százalékát gyűjti be. Mindkét felmérés szerint a szociáldemokraták megelőzik koalíciós szövetségüket, a Nemzeti Liberális Pártot (PNL), amely a voksok 16 százalékára, illetve 20 százalékára számíthat. Harmadik helyen az ellenzéki Demokrata Liberális Párt (PDL) áll, amely a CSCI felmérése szerint a szavazatok 14 százalékát kapná, ha vasárnap lennének a választások, a CSOP felmérése szerint a voksok 19 százalékára számíthat. A CSCI szerint negyedik helyen a Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) áll, amely a voksok 7 százalékát gyűjti be. A CSOP felmérésében az RMDSZ ötödik helyen áll, öt százalékos támogatottsággal.

„...minden kicsi gyereket”

A Down-szindróma egy enyhe vagy közepes súlyos értelmi fogyatékos-sággal és különböző rendellenességekkel járó kromoszóma eltérés, az autizmus pedig sokszor kiemelkedő intelligenciával társuló kommunikációs, kapcsolatteremtési, dekódolási zavar. Sokszor még csak ezeket a rosszul közelítő definíciókat sem ismerjük, mégis könnyedén lemondunk így stigmatált embertársainkról. **TASNÁDI-SÁHY PÉTER** riportja.

Normális, azaz a szabályoknak, irányelveknek megfelelő. Tán nincs is megnyugtatóbb érzés, mint amikor ezzel a jelzővel írhatjuk le fizikumunkat, szellemi, illetve kommunikációs képességeinket. Minden, ami a normálistól eltér, ösztönösen viszolygást kelt, jobb esetben egyszerűen távol tartjuk magunktól, rosszabb esetben kizárjuk, megbélyegezzük, győzelmi tort ültünk fölé. Pedig érdemes lenne végiggondolni: mennyi értéket zár ki az életünkben az a fránya zsinórmérték, mekkora árat fizetünk a normalitás nyújtotta biztonságérzetért.

Tíz kéz is elkelve A Mallerysdorfi Ferencs Nővérek által támogatott, jellemzően autista és Down-

● **Én is észrevettem, hogy nem hajlandó szemkontaktusra, nem hallgat a nevére, jóllehet a hallása rendben, de próbáltam háritani**

A komplex fejlesztést célzó játékos mozgáskotta

szindrómás gyerekeket befogadó Szent László Speciális Óvoda éppen két saroknyira található nagyvárad lakhelyemtől, szinte nap mint nap elhaladok mellette, mégis egy véletlen találkozásra van szükség, hogy végre ellátogassak falai közé. Érkezéskor Erzsébet nővér fogad, majd miután megszabadultam tromba bakancsától, betessékel a gyerekekhez. A csoport éppen a Magyar Gábor nevével fémjelzett – komplex fejlesztést célzó – mozgáskotta módszer egyik speciális változatát játssza meghívómmal, Szép Judittal: két taps a kiindulópontot jelentő bohócos szőnyegkockán, átbújás akadály alatt, dobókockával dobás, az eredménynek megfelelő számú taps, átugrani egy újabb akadály felett, éneklés a következő állomáson, két forgás, majd egy hullahopp karikába rejtett geometriai alakzat színének és formájának megállapítása. Meg vagyok illetődve, úgyhogy miközben a csoport tagjai több-kevesebb sikerrel a feladatot végzik, inkább a szoba felszereltségét vizslatom: a polcokon játékok, könyvek, egy magánóvoda is megirigyelhetné. Mint később megtudom, a bőség jelentős részben németországi adományoknak köszönhető. A melázásból hangzavar térít ma-

gamhoz: Timike leverte az akadályt, közben Nimród sír, mert valaki megérintette, és ezt ő nehezen viseli. Judit ölbe veszi – tőle túri – közben Timikének próbál segíteni. „Kár, hogy nincs tíz kezem” – mondja nevetve.

„Próbáltam háritani” Miután mindenki kétszer végigment a pályán, szabadfoglalkozás következik, így rövid időre otthagytam a csoportot. Nimród anyukája – Beáta – vár, elbújunk az alvószobába beszélgetni, a kisfiú meg ne lássa, nehezen tudná kezelni a helyzetet. „Nimród a negyedik évét töltötte decemberben, az autizmus egy könnyebb formáját állapították meg nála, tehát mutat hajlandóságot, hogy a mi világunkban is éljen kicsit” – kezd bele a történetükbe Beáta, de közbeszóllok, megkérem, ugorjunk vissza az időben. „A diagnózist két éve állították fel, de korábban is voltak jelek. A nővérem próbált finoman figyelmeztetni, hogy Nimród nem olyan, mint az ő gyermekei voltak azonos korban, de az anyai szívem persze sokáig azt mondta: nincs gond, csak más ütemben fejlődik. Persze én is észrevettem, hogy nem hajlandó szemkontaktusra, nem hallgat a nevére, jóllehet a hallása rendben, de próbál-

tam háritani. Később azt is láttam, hogy kerüli a gyerekeket, illetve nem ad ki hangot, de még csak nem is gügyög. Eztán mentünk el szakorvoshoz.”

Nemrég hallottam egy rémtörténetet, mely szerint egy Downszindrómás kislány szüleit szakszerű terminusok helyett az orvos a következőképpen tájékoztatta: „A gyermekük egy rongy, nincs mit tenni!” Szerencsére Beátának nem kellett hasonló traumát elszenvednie, de ő sem volt elégedett a diagnosztizáló orvos alaposágával, sem az általa nyújtott segítség mértékével. Hagyományos bölcsődébe iratkoztak, ahol a nevelők elég nyitottak voltak, bár Nimródnek szakszerű segítséget nem tudtak nyújtani, de vállalták a fiúcskát. Végül ismerősökön keresztül a kitartó szülők eljutottak egy magánpraxist folytató pszicho-pedagógushoz: „Vele sem indult könnyen a munka, hisz az első két hónapban a kisfiam még csak leülni sem volt hajlandó, végigüvöltötte a 40-50 perces foglalkozásokat,

Az óvoda felszereltségét elsősorban németországi adományoknak köszönhetik

de aztán szépen elkezdtek haladni.” A magán szó hallatán rákérdezek a költségekre, kiderül egy foglalkozás ára 20 és 35 lej között mozog, amiből heti öt alkalomra van szükség, rövid fejszámolással majdnem egy fél, kezdő tanári fizetéshez jut az ember, nem könnyű előteremteni.

Miért nem verem rendesen?

A szakértő segítség elengedhetetlen, az időközben felkeresett speciális óvodáról pedig két és fél hónap alatt bebizonyosodott, hogy nem tud Nimród állapotával mit kezdeni, jellemzésük szerint a kisfiú kezelhetetlen, hisztis, nem lehet fejleszteni. „Számomra ez nagyon meglepő volt, hisz a szakember, aki korábban dolgozott vele, rengeteg eredményt ért el: Nimród rám néz, sok mindent megtanult, biztos voltam benne, nem ő a hibás. Ebben a véleményemben az is megerősített, hogy már az óvoda látványától is sírva fakadt, pedig ez nem jellemző rá. Csak akkor sír, ha fáj valami” – mesél a kudarcba fulladt próbálkozásról Beáta.

„Ősz óta járunk ebbe a közösségbe, és azóta minden megváltozott. Például itt kérdezték meg tőlem először – a szülőtársaim – hogy kapok-e valami állami segítséget, mert hogy jár, nem is kevés, és elmondták, miként kell kijárni. A másik intézményben ez szóba sem került. A legtöbb helyen a túlterheltség a legnagyobb probléma. A pszichopedagógusnak majdnem mindenütt van legalább 2 csoportja, a gyerekeknek a nagyobbik része 9 óra körül érkezik, 12-ig van még egy tízórai is, tehát tíz gyerekre jut, mondjuk két órája. Ez nagyon kevés. Ebben az óvodában úgy érzem, jó helyen vagyunk, itt tudnak nekünk segíteni.” Ez persze remek hír, de a végső megoldástól messze van. A speciális nevelési igényű gyerekek 7-8 éves korig maradhatnak az óvodában, de utána nincs folytatás, a speciális iskolák ugyanazt a rendszert képviselik, mint a legtöbb hasonló profilú óvoda. A másik nagy probléma a nyelv, hiszen ezekben az intézményekben a képzés majdnem kizárólag románul folyik, ami egy sérült kisgyerekek megkerülhetetlen akadálya. Elegendő jelentkező esetén talán indítható magyar osztály, de ez nem kiszámítható. Emiatt Beáták is folyamatosan azon gondolkodnak, hogyan biztosítsák Nimród jövőjét: „Biztatnak bennünket, hogy beszélő gyermekké növi ki magát, ez is az elsődleges célkitűzésünk. Azt is észrevettük, hogy aprólékosan megfigyel bármit, ami érdekl. Ettől függetlenül nem látom, hogy a jelen ellátórendszerrel kihozhatná magából a maximumot. Ha magánúton, nagy anyagi ráfordítások árán taníttatjuk, lehet belőle valaki, ezzel viszont a beilleszkedési készsége nem fejlődik eléggé. A legjobb lenne találni egy olyan hagyományos iskolát, ahol vállalja őt a tanító néni, és olyan közösség van, olyan gyerekek, akik nem közösítik ki.”

Nimród helyzete a család jövőjét is meghatározza: „Szeretnék, ha lenne testvére, de egyelőre nem merjük vállalni. Egyrészt nagyon jót tenne a fiamnak, másrészt viszont az anyagi körülményeink miatt Nimród lehetőségei szűkülőnének ez által, és ezt semmiképpen sem akarjuk.”

A nehéz döntések mellett a min-

▷ dennapokban is meg kell küzdeni az előítéletekkel: „A közvetlen környezetünkben már nincs gond, a boltos vagy a gyógyszerháros néni, a szülők a parkban – jóllehet külön vagyunk a többi gyerektől – nyitottak, pozitívan állnak hozzánk. Olyan szempontból szerencsénk van, hogy Nimród ránézésre pont olyan, mint a többi gyerek. Viszont régebben, amikor rosszabb passzaiban az utcán is földhöz vágta magát, sokszor megkaptam, hogy hisztis a gyerek, miért nem verem meg rendesen. Azon szülőtársaimnak, akiknek Down-szindrómás gyermekük van, sokkal nehezebb a dolga, őket rendszerint kiközösítik. Nem is a szülő vagy a nagyszülő szól a gyerekeknek, hogy ne menjen oda, hanem a kicsi mondja: „Mami, nu mă joc cu copilul bolnav” – nem játszom a beteg gyerekekkel. Ez borzasztó fájdalmas lehet. Pontosán ezért is aggódom a fiam jövője miatt: sem a társadalmat, sem az erre hivatott intézményrendszert nem látom arra alkalmasnak, hogy segítsenek neki.”

Tomí, Nimród, Andor Visszamegyek, a szintén autista Tomi egyedül üldögél. Judit elmondja, ez a jellemzőbb, de most Nimród és a hét éves Andor például egymás mellett csücsülnek az ugrálón. Nimród időnként elhúzza Juditot a könyvespolchoz egy-egy könyvért, azok érdeklik, amiben betűk és számok vannak, a képek nem kötik le. Andor formafelismerő játékot játszik, de a kockákat, gúlákat, hasábokat nem egyesével, hanem csoportba gyűjtve dobálja be a kiszabott lukon. „Szervusz!” – mondja gépiesen, amikor melléucorodom, ezen felbuzdulva próbálok beszélgetni vele Judit instrukcióit követve, tehát egyes szám első személyben utalva rá. „Andor, mit csinálok a kockával?” – de rám se hederít, játszik tovább. Judit meséli, hogy nagyon okos kisfiú, sokszor összetépett papírokat dob a ventilátorba, és figyel, hova esnek a fecnik, tán a képlet is megvan a fejében. A bolygókat is imádja, Judit lerajzolja neki a Szaturnuszt gyűrűstől, erre reagál: ki kell vágni a rajzot, hogy zsebre tehesse. Aztán megjegyzi, hogy Tomi nincs a teremben. Nem hiányzik neki, csak felborult a rendszer, ez

Ránézésre olyanok, mint a többi gyerek

Nem látom, hogy Nimród a jelen ellátórendszerrel kihozhatná magából a maximumot

Oldott légkörben folynak a foglalkozások az óvodában

zavarja. Nagyon fontos a napi rutin. Judit elindul megkeresni Tomit, éppen a logopédus szobájából jön ki, így kihasználom az alkalmat, hogy a szakembert pár percig a tapasztalatairól faggassam. Wágner Andrea szinte a kezdetektől az intézmény munkatársa, így az óvoda történetéről is őt kérdezem:

„A Mellersdorfi Ferencs Nővérek alapították 1999 szeptemberében, akkor Kis Szent Teréz Háznak hívták. Néhány éve a Szent László Gimnáziumhoz került, azóta Szent László Speciális Óvoda a nevünk. 2001-ben végeztem el Kolozsváron a gyógypedagógia szakot. Az egyik tanárom hívta fel a figyelmem az intézményre, eljöttem, bekopogtattam, és azóta itt vagyok, így nyomon követhettem a fejlődést, mind az eszközökben, mind mentalitásban, illetve a munkatársak továbbképzésében, ami nagyon fontos a specializációhoz. Nálunk sajnos a gyógypedagógus képzés egy nagy saláta, hiszen rengeteg féle igénynek kéne megfelelni, egy látás-, egy hallás- vagy egy értelmi sérült egészen másféle fejlesztést igényel. Én értelmi sérültekkel, illetve autistákkal dolgozom, de ez sokszor kiegészül mozgásproblémákkal is, így a gyógytornász sokat segít a munkámban. Elmondható, hogy minden gyerek teljesen más, egyénre szabottan lehet őket fejleszteni. Logopédusi munkámban a különböző beszédzavarok felismerésével és korrekciójával foglalkozom: a kiejtési hibákat javítom, korrigálok a beszédhibával együtt járó esetleges nyelvi-grammatikai zavarokat, fejlesztem a gyermek szókincsét, kifejezőkészségét. Év elején van egy *beszéd- és kommunikációs készség felmérés*, a kapott eredmények alapján kidolgozok egy fejlesztési tervet. A foglalkozások oldott légkörben, játékos keretek között folynak, az óvodásaim aktív résztvevői a terápiáknak. Sokat dolgozom képekkel, játékeszközökkel, bábokkal, illetve szeretek hangszereket használni, könnyen lehet velük növelni a beszédkedvet” – meséli munkájáról Andrea. Bennem felmerül, hogy egy átlagos pedagógushoz képest, sokszor nehéz lehet motivációt találni. „Ha visszatekintek pályakezdő önmagamra, azt veszem észre, hogy most már sokkal jobban tudok örülni az apró részleteknek, de nem húzok határokat egy gyereknek sem. Mindig, amikor elértünk valamit, kicsit távolabb teszem a célt. Ez egy hosszú önnevelés eredménye. Mondjuk az aspergereseknél (az *Asperger szindróma fejlődési zavar, az autizmus enyhébb, speciális for-*

mája – a szerk.) sokszor tapasztalni különleges tehetséget zenei vonalon, más autistáknak pedig a matematika terén vannak átlagon felüli képességeik. Az egyik tanítványunk például belenézett a kaleidoszkópba és azt mondta: ez olyan zene. Jellemző rájuk a színesztézia, hogy a számokat színekkel társítják, ez a fiú pedig valószínűleg a zenével is. Ilyenkor sokszor azt érzem, ehhez én kicsi vagyok. Eszembe jut, hogy szakemberként vajon ki tudom-e elégíteni az ő igényeiket, vágyaikat. Néha úgy gondolom, mi vagyunk túl egyszerűek az ő világukhoz” – mondja búcsúzóul.

Denisa Amikor visszaérek a csapathoz, mindenki ebédel, az első fogásról lemaradtam, de Roli – egy Down-szindrómás kisfiú – a kedvemért megismétli Andor bonmot-ját: „Egy, két, há’, leves!” Családias a hangulat, hisz a nevelők is együtt esznek a gyerekekkel. Már rég voltam óvodás, friss tapasztalataim pedig nincsenek, azt hittem volna, ez mindenhol így van, de mint elmesélik, korántsem. Közben beszélgetünk, egy ijesztő egybeesésről mesélnek, több gyereknél is a védőoltás után jelentkeztek autista tünetek. Később utánanézek: egyes állítások szerint az oltóanyagban található higanyvegyületek okozhatnak ilyen problémát, de ezt hivatalosan senki nem ismerte el, jöllehet az EU még a kilencvenes években elrendelte, hogy 2000 nyarától hagyják ki a thiomersal nevű, tartósítószerként alkalmazott higanyvegyüle-

Az óvodában együtt ebédelnek

Eszembe jut, hogy szakemberként vajon ki tudom-e elégíteni az ő igényeiket, vágyaikat. Néha úgy gondolom, mi vagyunk túl egyszerűek az ő világukhoz

Ebéd utáni, alvás előtti fogmosás

tet az oltóanyagokból. A példaként említett mindkét fiúcska jócskán az ezredforduló után született... A beszélgetést Denisa szakítja félbe, ő a Dévai Szent Ferenc Alapítvány közeli otthonában lakik, mert az anyukája elhagyta, az édesapja pedig hajléktalan, nem tudja gondozni, de néha látogatja. Hiába a sok rossz emlék, mindig színessel rajzol, kivéve, ha várja az apukáját és nem jön, mert akkor csak feketével. Egyébként hihetetlenül értelmes, két héttel ezelőtt, amikor érkezett, egy kukkot sem beszélt magyarul (bár nem kizárt a passzív tudás), most pedig számol, szavakat mond, sőt énekel több dalocskát is. Ahogy produkálja magát, Judit rögtön a karjába veszi, puszilgatja, mikor leteszi, Denisa ismét énekelni kezd: „Jézus szeret minden kicsi gyereket, Jézus szeret minden kicsi gyereket, Ő téged is szeret.” Amikor meg tudok végre szólalni, a jövőjéről kérdezek. Év végén lehet, „rendes” óvodába megy, kérdés, hogy ott is megkapja-e ezt a törődést, ápolják, óvják-e kivételes értelmét,

vagy csendben elhervad társadalmi helyzetének árnyékában.

Pizzát kérek! Ebéd után fogmosás, vidám művelet, aztán irány a hálószoba, délutáni alvás. Denisa véletlenül hozzáér Nimródhoz, akinek ettől persze sírásra görbül a szája, de Judit rámosolyog, „Nincs hiszti!”, aztán segít vetkőzni, még a combját is megpusztilhatja, a kisfiú hagyja. „Feszítem a határait” – mondja nevetve. Egyébként nincs általános recept, a neurológiai leírással sokra nem lehet menni és a szakirodalom sem segít. „Megpróbálok kommunikálni, ha működik, megyek arra, ha nem, akkor keresek más megoldást. Andor például kezdetben sokszor hajtogatta: „Pizzát kérek, pizzát kérek!”, szóltam a szülőknek, hozzanak már neki, ha ennyire szereti. Erre közölték, utálja. Mint kiderült, akkor mondja ezt, ha nem tetszik neki valami. Ezután egyszer, amikor megütött valakit, én is használtam az ő kifejezését: „Pizzát kérek”, majd hozzátettem: „rossz, nem szabad”. Így végre az utóbbit is megértette, már a nem szabadra is reagál.” Közben Andor pörgeti maga felett a takarót, rákérdőzök: „Andor, mit csinálnak?” „Jóéjszakát!” – hangzik a vidám válasz. Judit odaül mellé, csikizi a talpát, Andor visong, de nem húzza el, aztán megköszöni. Judit még próbálkozik, rám mutat: „Hogy hívják a bácsit?” „Apa.” „Nem, ő Péter.” „Péter” – ismétli, erre a többiek is visszhangozzák: Péter, Péter! Közben Roli még nem fejezte be az átöltözést, de mindenképpen egyedül kell megoldania, hisz ez a legfontosabb feladat, minél önállóbbá kell válnon. Judit elmeséli, korábban hagyományos óvodában dolgozott, és megfigyelte, sokszor, ha egy kisgyerek nem mert felmászni a csúszdára, az óvó néni és a szülő egyszerre ugrottak, hogy segítsék. Mint mondja, Rolit ő ilyen helyzetben is magára hagyja, kivárja, amíg a kerek popóját erőlködve, szuszogva egyedül felcipeli a létrán, majd bátorságot gyűjt a csúszáshoz, így mindent, amit elér, a magáénak tudhat. A sorsát feltehetően úgysem tudja a saját kezébe venni, hogy miként boldogul majd közöttünk, az rajtunk, normális embereken múlik.

SIKE LAJOS

Földet ér a hallgatás?

Földet ne adjatok el! – mondta apánk még halálos ágyán is. A folytatásra már nem volt szuflája, de tudtuk kívülről, mert korábban százszor elismételte: „A föld mindig érték, a legínségesebb időkben is megment a bajtól!” Egy darabig hallgattunk rá, de mivel a szükség nagy úr, eladogattunk belőle, mármint a 24 táblából, mert a 11 hektár ennyifelé volt szétszórva. Arra viszont ügyeltünk, hogy lehetőleg a mieink vegyék meg, akár valamivel olcsóbban is, hogy ne keveredjen a kis avasi falu, ha már nyolcszáz éven át sikerült Árpád népének megtartania. Ezért nem vertük dobra, csak úgy magunk közt kínáltuk ennek is, meg annak is. A helyi vevők is elég diszkréten érdeklődtek: „Nem adjátok el azt a nyíresi táblát? Olyan jól kiegészítené az enyémet!” Vagy: „Szóljatok, ha eladó a Székely-patak, tennék oda néhány sor diófát”.

Apánktól is azt hallottuk, az ilyen ügyeket rendszerint csendben intézték, nehogy illetéktelenek, mindenféle kupecsek, uzorások kerüljenek a faluba, s felborítsák a helyi közösség akaratával kialakult évszázados szokásokat. A gazdának ismernie kellett azt a személyt, aki megvette földjét, netán házat is. Ez volt rá a garancia, hogy a szülők öröksége jó kezekbe kerül, s a másvilágon nem kell majd szégyenkezni az apák előtt. Ma már mások a szokások, fellazultak a kisebb közösségeket védő erkölcsi normák, csak a pénz számít. Ezzel magyarázható, meg az alacsony árakkal, hogy a határövezetben sok magyarországi ingatlant az itteni (szatmári, váradi, károlyi, aradi) újságokban kínálnak megvételre. Sokszor bagóért. Egy pátyodi gazda 11 ezer euróért kínálta gázzal és vezeték ivóvízzel ellátott négyszobás lakását, amihez 40 ár gyümölcsös is tartozik. Ennyi pénzért a 15 km-re lévő Szatmárnémetiben egy jobb garzonlakást sem lehet vásárolni. De tudok olyan esetet, hogy valaki egyetlen garzon árból egész kis birtokot vett Csenger környékén. Fehérgyarmattól Battonyáig, ha úgy tetszik a Szamostól a Marosig, 300 km hosszan, a falusi házak és telkek sokaságát megvásárolták a határövezet romániai részének lakói. Nem is csak szatmári, érmelléki, bihari, Körös-vidéki magyarok, de avasi, máramarosi, szilágysági, sőt mőc földi románok. Sok román vásárló jól vagy tűrhetően beszéli nyelvünket, így arra való hivatkozással és felmutatható bizonylattal, hogy ők

vagy szüleik az 1940-46 közt magyar világban éltek, most megkapják a második állampolgárságot. A többség még visszajár dolgozni, de nem kevesen már ott tervezik jövőjüket. Arról viszont nem sűrűn hallani, hogy magyarországi személy vett volna nálunk házat, kertet és termőföldet. Hasonló jelenség figyelhető meg a magyar-szlovák határ közelében is, például Győr-Sopron megyében.

Közben kiszivárgott, hogy Budapesten kitalálták a Földet életjáradékért programot, melynek lényege: ha határon túli magyarok a magyar államnak adják el földjeiket, életjáradékot kapnak. Csakhogy, mint sok mindent velünk kapcsolatban, ezt is már ötlet formájában elrontották. Kilocsogták, mielőtt még egyeztettek volna a határon túli magyarokkal és az adott ország kormányzatával. Botrány lett belőle! Mircea Geoană-tól, Băsescu államelnökig nemzetbiztonsági kockázatot látnak a tervezett erdélyi földvásárlásokban.

Vajon milyen egyetemeken tanulnak, hol képezik a magyar és a román diplomatákat, mert a románok soha nem locsognak ki előre semmit. Alkalmassint tudják, abból sok félreértés, netán botrány lehet, aztán oda a lényeg. Emlékezzünk csak: Bukarest minden előzetes propaganda és sajtónyilatkozat nélkül, szép csendben megadta a moldáviaiaknak a román állampolgárságot. Olyan csendben, hogy Európa csak két év múlva tudta meg. Remekül érvényesítve a román nagypolitika hagyományos eszközét: hallgat és csinálja! Vagyis tace si face. Budapest pedig mekkora felhajtással kezdte meg a „nemzet egyesítését”. Hónapokig szónokoltak róla a parlamentben, naponta többször elénekelték a Himnuszt, dagadtak a mellek a hazafias büszkeségtől. Lett is botrány belőle.

Szóval, jó lenne, ha kifürkészné a magyar titkosszolgálat: hol tanulnak a román diplomaták és politikusok, hogy a fontos ügyekről, pláne mikor előkészületben van, nem locsognak-fecsegnek annyit, mint a mieink. Magam is igyekszem tanulni tőlük, olyannyira, hogy azért se hozom nyilvánosságra, hogy eladom-e vagy sem az apámtól örökölt, még eladatlan földet. Még ha be is vallottam már, némileg megszegttem apám parancsát.

Jó lenne, ha kifürkészné a magyar titkosszolgálat: hol tanulnak a román diplomaták

Nem fiatalnak való vidék

Generációs tünetté vált a munkanélküliség

Évről évre nő a munkanélküli, vagy nem a képzettségének megfelelően foglalkoztatott, alulfizetett fiatalok aránya. Elvesztett vagy elveszőben lévő generációk várják a lehetőséget, számukra ma már alig nyújt esélyt a szakképzés, a diploma. Világméretű kampányok és helyi barkácsolások enyhítik a nemzedékek egzisztencia-harcát. **PARÁSZKA BORÓKA** írása.

A diplomás munkanélküliség jelenségéről szóló viták világszerte újra és újra fellángolnak, különösen a 2008-as világválság (pontosabban a 2007-es amerikai recesszió) után, illetve a válságkezelés részeként vetik fel ismételen a kutatók: ki és hogyan léphet be a munkaerőpiacra? Mi a feltétele a belépésnek, és melyek lehetnek az elérhető közép- és hosszú távú életpálya-stratégiák? Két ellentétes irányú folyamat tapasztalható: egyre hosszabb ideig maradnak aktívak a munkavállalók, egyre jobban kitolódik a nyugdíjkorhatár, ugyanakkor egyre több a fiatal munkanélküli, egyre többen kényszerülnek arra, hogy képzettségüknek nem megfelelő, alulfizetett munkakörben dolgozzanak.

A fiatalok munkanélküliek (általában a 15-25, valamint a 18-35 év közötti generációkat sorolják ebbe a kategóriába) helyzete érinti a teljes társadalmat. Ezeknek a generációknak a jövőjén múlik jelentős részben, hogy hogyan tarthatók fenn a társadalom-, illetve nyugdíjbiztosítási rendszerek, hogyan alakul a társadalmi tehermegosztás, a tudásátadás, milyen (ha van egyáltalán) a gyermekvállalási kedv.

A megoldásra váró problémák érintik a munkaerőpiac szerkezetét (milyen elvárásokkal, feltételekkel kínál foglalkoztatást), az oktatási rendszer szerkezetét (van-e közvetlen kapcsolat a munkaerőpiac és az oktatási rendszer között, milyen az oklevelek és a megszerzett tudás értéke?). Olyan kérdéseket is meg kell válaszolni, globális és lokális viszonylatban egyaránt, hogy vannak-e

Hirdetményt figyelő álláskeresők

Az egész felsőoktatási rendszert alapjaiban érintő kritika körvonalazódott, amelynek a lényege, hogy a felsőoktatás egyre drágább, ugyanakkor munkaerőpiaci szempontból nem működik hatékonyan

generációs konfliktusok a munkaerőpiacon, s ha léteznek, akkor ezek hogyan kezelhetők? Van-e esély a generációk közötti együttműködésre, az integrációra, tudás-átadásra, kooperatív vagy kompetitív rendszerek működnek-e (egymás mellett, vagy egymás ellen), integratív vagy diszkriminatív (életkori, nemi, vagy más csoport alapon) a közösség, amelyben élünk?

Az Egyesült Államokban, ahol ezek a viták először és a legélesebben fellángoltak (minden bizonnyal a recesszió és a válság hatására) az egész felsőoktatási rendszert alapjaiban érintő kritika körvonalazódott, amelynek a lényege az, hogy a felsőoktatás egyre drágább, ugyanakkor munkaerőpiaci szempontból nem működik hatékonyan. Összeomlóban annak a rendszere, hogy ki, milyen kritériumok alapján, és hogyan találhat magának munkát.

Obama elnök tavaly felsőoktatási reformcsomagot terjesztett elő a meglévő problémák (vagy azok egy részének) a megoldására. E szerint 2018-ig fokozatosan bevezetik az új minőségellenőrző rendszert, és átlát-

hatóbbá teszik, mennyi a valós érték az okleveleknek. Az elmúlt három évtizedben az amerikai tandíjak 250 százalékkal nőttek, az állami támogatás viszont csökkent. Tömegek fordítanak jelentős erőfeszítést arra, hogy diplomát szerezzenek, mert ez (volt) a feltétele és biztosítéka a munkavállalásnak. A diplomások jelentős hányada azonban hiába küzd. A tavalyi statisztikai adatok szerint az amerikai felsőfokú végzettséggel rendelkezők 44 százaléka nem a végzettségének megfelelő munkakörben dolgozik (a taxisok 17 százaléka diplomás, ez az arány 1970-ben 1 százalék volt).

A fiatalokat érintő alulfoglalkoztatás (a szaktudásnak, diplomának nem megfelelő státuszban való alkalmazás), vagy munkanélküliség globális jelenség. Tavaly rendkívül magas volt ez az arány, a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) adatai szerint világszerte a 15 és 24 év közöttieket sújtja a leginkább az állásnélküliség: 12,6 százalékuk tartozik ebbe a csoportba. Európán belül változó a kép, az átlag 23 százalék az Unión belül, a déli államokban akár

▷ az 55 százalékot is elérheti. Angela Merkel német kancellár az Unió leg-súlyosabb problémájának nevezte a fiatalok munkanélküliségét, és hosszú távú válságkezelést ígért.

Németország egyébként kivételesen kedvező helyzetben van, itt a fiatal állásnélküliek aránya nem haladja meg a 7 százalékot, és ezt nem csak az európai átlagnál jóval erősebb gazdasági helyzet magyarázza, hanem a német oktatás- és foglalkoztatási politika. Obama, tavalyi reformja bejelentésekor Németországra mint pozitív példára hivatkozott, amelynek az eredményeit az USA-ban is követni kell. *(Talán emiatt figyelte az NSA Merkel mobilját? – szerk megj.)*

Elégedett gyermektelenek

Hogy valóban „siker-e” a német oktatáspolitikája és a munkaerőpiac összehangolása, az eldöntendő kérdés. Tavaly a német felsőoktatási tájékoztató intézet (Hochschul Informations System – HIS) egy 12 éves kutatást tett közzé. 2001 óta követték 5000, az ezredforduló után diplomázó fiatal pályaképét. A felmérésben résztvevők tizede nem dolgozott, ők azonban „főállású háztartásbelinek” mondták magukat. Az egy évtizede pályán lévők 41 százaléka vezető beosztást ért el ez idő alatt, igaz, az alanyok 50 százaléka főállású vállalkozóként magának teremt egzisztenciát. Tehát a német munkába állók nagy részét nem a munkaerőpiac foglalkoztatja, hanem maguk járulnak hozzá ahhoz, hogy a munkaerőpiac fejlődjék, munkát teremtenek maguknak is, másoknak is. Ez a folyamat abból a szempontból mindenképpen siker, hogy a megkérdezettek 85 százaléka elégedett a munkájával, 75 százaléka pedig azzal a státusszal, amelyet betölthet. A képet árnyalja viszont az az adat, hogy csupán az érintettek 40 százalékának van gyereke, és ez az arány vélhetőleg csak kis mértékben változhat csak, hiszen a kétezres évek legelején diplomázók mára a harmincas éveik végén járnak. Ebbe a pályaképbe a családalapítás, a gyereknevelés nehezen fér bele. A német társadalom – e minta szerint – aktív, de legnagyobb problémáját: az elöregedést nem kezeli, hanem súlyosbítja oktatás- és munkaerő politikájával.

Az erdélyi magyarok arányaiban többen, és hosszabb ideig tanulnak, annak ellenére, hogy elégedetlenebbek az oktatási rendszerrel, mint román társaik

Nem enged be, de eltart Szintén sikerárgazatként ismert a kínai oktatási rendszer, a diplomás munkanélküliség azonban ott is egyre súlyosabb gondokat okoz. Tavaly történelmi rekord dőlt meg Kínában, az emberi erőforrás valamint szociális minisztérium adatai szerint 6,99 millió végzős vehette át egyetemi diplomáját. Ez közel kétszázézerrel több, mint 2012-ben. A tavalyi év első felében csupán a friss diplomások fele köthetett munkaszerződést, hárommillió fiatal nem jutott megbízáshoz. A kínai kormány türelmet kért és intenzív munkahelyteremtő politikát ígért.

Egymástól sok szempontból különböző gazdasági rendszerek ugyanazzal a problémával küzdenek: a munkaerőpiac szempontjából legértékesebb generáció, amely meghatározza az egész társadalom jövőjét, hátrányos helyzetbe kerül, hiába az oktatásra fordított magán- és állami töke, nem tudja a megszerzett tudását használni, fejleszteni. Változó, hogy ez milyen következményekkel jár.

Az amerikai felmérések azt mutatják, a fiatalok munkába állása „késleltetett folyamat”, és fokozatosan ugyan, de a többségnek sikerül olyan állást találni, amely megfelel a képzettségnek-diplomának. A fáziskésés azzal magyarázható, hogy sokan nem a szakmájuknak megfelelően helyezkednek el, és csak lépésről-lépésre haladnak a megfelelő státuszig, sokakat önkéntesként foglalkoztatnak hosszabb ideig bérezés nélkül, amíg „bizonyítanak”, és így álláshoz juthatnak.

Az a paradox helyzet alakul ki, hogy a munkát nem találó, vagy alulfoglalkoztatott-alulfinanszírozott fiatalok egzisztenciális terheit éppen az a generáció veszi át (jellemzően a szülők), amelyik „nem engedi” be a munkaerőpiacra az új generációt, vagyis akik (részben az egyre hosszabb aktív időszak, és a kései nyugdíjazás miatt) betöltik a betölthető állásokat.

Európai adatok Az Eurostat adatai szerint Európában jelenleg 57,5 millió, 15 és 24 év közötti fiatal él. 18,8 millió dolgozik, 5,6 millió munkanélküli és 33 millió gazdasági

szempontból inaktív. Az elmúlt 12 év tendenciái az Eurostat szerint azt mutatják: változnak a munkaerőpiacra való bekerülés stratégiái Európában is. Nem köthető össze direkt a munkavállalás és a tanulmányok befejezése, nagyon sokan dolgoznak már az (első vagy második) diploma átvétele előtt: 6,7 millió fiatal keresi így az egzisztenciáját az Unióban. Azoknak a száma, akik a munkaerőpiacról és az oktatási rendszerből is kimaradnak, eléri a 4,3 milliót.

Számos elképzelés látott napvilágot a tagországokban azzal kapcsolatban, hogyan növelhető a foglalkoztatott fiatalok aránya, és ezzel együtt hogyan tehető hatékonyabbá az oktatási rendszer. A legelterjedtebb elképzelés: a fokozatos alkalmazás, a „bedolgoztatás”, azaz a már diploma előtt állók foglalkoztatása.

Romániában a kormányzati cél az, hogy a jelenlegi 22,7 százalékos arányról 20 százalék alá szorítsák az állástalan fiatalok arányát a következő hat évben. Nálunk külön problémát jelent az is, hogy a 25 év alattiak 28 százaléka relatív szegénységben él. (Csak két olyan tagország van, ahol a romániaiainál is rosszabb ez az arány.) Az uniós átlaghoz képest (24,3 százalék) a hazai fiatalok 40 százalékát fenyegeti a társadalmi kirekesztettség, ugyanakkor nálunk magas a korán, 18 és 24 év között munkába állók aránya (eléri a 30 százalékot a munkaügyi tárca adatai szerint). A rossz hír az, hogy ez a korosztály többségében képzetlen, ezért alulfizetett munkát vállal. Éppen ezért a felsőoktatás átalakításán túl a közoktatás reformja is központi kérdés Romániában, mert ez is jelentősen befolyásolhatja, hogyan alakulhat a munkaerőpiac, hányan vállalhatnak szakképzett munkát, mennyire biztosított a fiatal generáció esélyegyenlősége.

Helyzet és attitűd A romániai magyar közgondolkodásban a generációs munkanélküliség napi tapasztalat, de erről szakpolitikai viták alig folynak, a társadalomkutatás is adós több fontos szemponttal. A tavalyi év egyik figyelemre méltó teljesítménye volt az a jelentés, amelyet a Kós Károly Akadémia Alapítvány és a brüsszeli székhelyű Európai Tanul-

mányok Központ támogatott, és amelyet Erdélyi Magyar Fiatalok 2013 címmel Barna Gergő és Kiss Tamás adott közre. A felmérés 18-35 év közöttieket érintett, és az erdélyi magyar fiatalok „társadalmi helyzetét” és „attitűdjét” vizsgálta. A szerzők a bevezetőben kiemelik, hogy a kutatás az adatközlők véleményére, társadalmi „praxisára” szorítkozik és a „tényszerű társadalmi mutatószámok mélysége” a legkisebb. S bár valóban fontos adatok, információk hiányoznak, a tanulmány szerzői következtetéseket vonnak le az erdélyi magyar fiatalok társadalmi közérzetére, anyagi helyzetére, „problémáira” (így, általánosságban) vonatkozóan.

A dokumentum, kiter – többek között – a fiatalok politikai érdeklődésére, a médiafogyasztására, a dohány- és alkoholfogyasztására, a migrációs tapasztalatokra és potenciálra, a család és gyermekvállalásra. Egyáltalán nem foglalkozik ugyanakkor sem a munkavállalás, sem az oktatási rendszerek (köz-, illetve felsőoktatás) mutatóival. Mindazzal, amely lényegében befolyásolja az összes többi területet, amely az alapja az ifjúságpolitikának.

Ebből, az egyébként nagyon gazdag és izgalmas dokumentumból nem tudhatjuk meg, hogy az erdélyi

● **A mesteri fokozattal rendelkező taxisok, és PHD-s eladónők, a kényszer-vállalkozók, az önkéntesek korát éljük**

Az állásbörzéken megjelenő munkát keresők többsége fiatal Romániában

magyar fiatal a romániai, illetve európai társaihoz képest hol áll (vagy hol értékeli magát) a munkaerőpiaci versenyben, milyen pályaképekkel, stratégiákkal számol, számolhat. Mint ahogy arról sem lehet átfogó képünk – legalábbis e felmérés alapján –, hogy az erdélyi magyar köz- és felsőoktatással szembeni elvárások hogyan alakulnak, illetve mindezeknek hogyan felelnek meg a most működő rendszerek.

Többen, tovább tanulunk Alaposabb munka a 2011-es Erdélyi magyar fiatalok, összehasonlító elemzés című kötet, amelyet szintén Kiss Tamás és Barna Gergely szerkesztett (a Kolozsvári Kisebbségkutató Intézet és a Kriterion kiadó adott ki), és amelyet több szerző is jegyez. A fiatalok munkaerőpiaci helyzetéről Veres Valér közölt ebben a kiadványban tanulmányt. Ez alaposabban engedni látni az összefüggést az oktatási rendszer és a munkaerőpiac között. Az elemzésből kiderül, hogy 5 százalékkal magasabb a 17 és 24 év közötti tanuló erdélyi magyarok aránya, mint a romániai átlag, a foglalkoztatási arány viszont fordított: ennek a generációnak 41,9 százaléka van jelen országosan a munkaerőpiacon, az erdélyi magyar fiataloknak csupán a 35,3 százaléka

mondhatta ugyanezt el magáról. Az erdélyi magyarok arányaiban többen, és hosszabb ideig tanulnak, annak ellenére, hogy elégedetlenebbek az oktatási rendszerrel, mint román társaik. A munkába állás esélyeit, e szerint a dokumentum szerint, a román nemzetiségű válaszadók látják rosszabbnak, 83,9 százalék nyilatkozott erről így. Az erdélyi magyarok 61,5 százaléka borulátó ebben a kérdésben. Az adatok hosszan idézhetőek (és a közlés óta eltelt három év után frissítésre szorulnak), a feldolgozás várta magára.

Egészen pontosan lehet látni, hogyan alakul a generációs válság globális szinten, jól követhető a nyugati és a közép-kelet európai folyamatok. Arról is vannak némi sejtéseink, hogy milyen a romániai fiatalok helyzete, s arról is sokan van tapasztalata, hogy milyen a romániai magyaroké. Elveszőben, vagy hosszas időre parkoló pályán vannak generációk. A mesteri fokozattal rendelkező taxisok, és PHD-s eladónők, a kényszer-vállalkozók, az önkéntesek korát éljük.

(A fiatal munkavállalókról szóló anyagunk a jövő héten romániai, magyarországi és szlovákiai érintettekről szóló riporttal folytatódik.)

Barátkozós történelemkönyv románoknak

Január végén mutatták be Kolozsváron azt a kötetet, amely a kompromisszumkészség erős jeleit mutatva igyekszik a román és magyar társadalmat, a román és magyar történelmi nézeteket közelíteni egymáshoz. Az *O istorie a maghiarilor* kiadvány mögött álló Fehér Holló Médiaklubról, a kötetrel kapcsolatos megpróbáltatásokról, a fogadtatásról SZABÓ CSABA ötletgazdát, újságíró KUSTÁN MAGYARI ATTILA kérdezte.

Miért érezték szükségét egy ilyen kiadvány megírásának?

Amikor a magyarok történelméről beszélünk egy sajátos magyar-román egyenlet keretében, mindig azt szeretjük mondani, összekacsintva, hogy a román és a magyar történelem üti egymást. A jószándékú román társadalom is legfennebb addig jut el, hogy mi itt bejöttünk, őket megvertük, elvettünk, leromboltunk mindent, amit felépítettek, a többi pedig hazugság. Amikor meglátnak néhány királyt, gyanakodnak ugyan, de fogalmuk sincs, milyen sajátos kultúrával töltötte fel ezt a régiót a magyarság, mennyire aktuális Koppány és István története – stilizálva persze –, amikor kérdés, hogy visszafelé vagy előre tekintünk.

Konkrétan hogyan született az ötlet?

A Kolozsvári Ünnepi Könyvhéten láttuk vendégül a Fehér Holló Médiaklub rendezvényén dr. Aurelian Lavricot, a Kisinyovi Egyetem tanárát, aki a romániai magyarok moldáviai megítéléséről beszélt. Kiküldött húsz lejjel, hogy vásároljunk egy román nyelvű könyvet a magyarok történetéről, akkor derült ki, hogy egy Mátyás királyról szóló angol nyelvű kiadványon kívül nem találni egyebet. Akkor kezdtünk el tárgyalni fiatal történészekkel, hogy kezdjük el a munkát.

A kötet bemutatóján a jobb szélén Szabó Csaba

Ezen a könyvön öt ember dolgozott, egy hatodik irányította őket, mindezt pénz nélkül: azt mondhatom, ez egy csoda

Kiket és milyen elvárások alapján válogattak be a csapatba?

Páll-Szabó Ferenc szakmai irányítót, Dr. Váradai Éva tanárnőt, dr. Ciprian Rad román Erdély-szakértőt, Pócsai Sándor középiskolai tanárt és dr. Wellmann László jelenkor-kutatót kértük fel, illetve még egy román történészt, aki végül nem folytatta velünk a munkát. Egy évtizede harcolok a történelmi népszerűsítő műsorokért, de sokaknak derogál, hogy a kamera elé álljanak. Páll-Szabó Ferencet úgy ismertem meg, hogy egy román líceumból kerestem fiatal történészt, aki Mátyás király árnyoldaláról beszélgetne. Rögtön vállalkozott a feladatra, és nem tántorították vissza a kritikák, folytatni szeretne volna.

A munkából egy román történész is kivette a részét, bár többet meghívtak. Mások miért nem vállalták a feladatot?

Két történésszel kezdtük meg a munkát, de egyikük végül elhagyta a társaságot. Egy nagyon jó régészről van szó, aki sok honfoglalás kori sírt ásott ki, de a könyvbe írt anyagában minden szerepelt, csak az erdélyi területek nem. Aztán kiderült, hogy a román történetírás szerint ezek a sírok bolgárok, ezért aztán elváltak útjaink. Az viszont igaz, hogy a fene tudja megmondani, ezek magyar vagy bolgár sírok. Ciprian Rad-dal is tisztáznunk kellett számos kérdést. Mondok egy példát: a könyv egyik részében leírtuk, hogy Magyarország három darabra szakadt, egy másik részében már mint román földet említette a keleti területeket. Azt mondtam, semmi gond, leírjuk, hogy a román történelem szerint ekkor és ekkor lett román az adott terület, de nem találtunk egy konkrét évszámot, amit leírhatunk. Kérdeztem tőle, hogy a román történetírás szerint mióta beszélünk román területről? Azt válaszolta, aszerint mindig is az volt. Akkor jöttem rá, hogy még didaktikai szempontból sem tudnak kiegyezni a román történészek, ezért van egy állandó összekacsintó átmenetiség, miszerint ha román, akkor hazudik, ha magyar, akkor hazudik. Megjegyzem, Ioan Aurel Pop, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem

Nem törnek pálcát, hanem informálnak

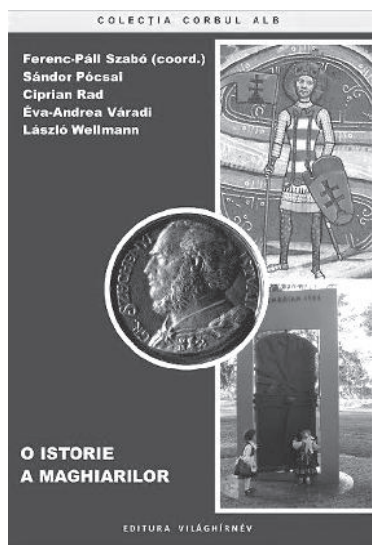
A hat hónapos vajúdas után megszülető *O istorie a maghiarilor* című kiadványt január 30-án, Kolozsváron mutatták be. A találkozón Szabó Csaba úgy fogalmazott: mivel a történészek mindig összevesznek időnap előtt, a románság nem hallhatott II. Endréről, az Anjouk-ról stb. Szerinte a kötet újszerűsége abban is áll, hogy az érzékenyebb jelenségek kapcsán, amelyek a román olvasót elbizonytalanítanák, a román történetírók álláspontját is feltüntették. „A szerzők nem vitatkoznak, nem törnek pálcát, hanem informálnak, majd mennek tovább, egész a visegrádi Anjou-tervek uniós változata kikristályosodásának pillanatáig, azaz a kötet végállomásáig” – fogalmazott.

rektora nagyon kedves és döbbenetesen vagány volt ebben a kérdésben, az utolsó percig azt mondta, hogy először ír a könyvhöz. Végül meggondolta magát, egy szép levélben kifejtette, nem arról van szó, hogy egyetért-e a tartalommal, vagy sem, de azt mondanák, az ő emberei vagyunk, nem szeretné, ha ez ellehetetlenítene minket.

Milyen további történelmi pillanatok okoztak kellemetlen perceket az írás során?

Mihály vajda személye például, mert a román történelem szerint se-rege nagy havasalföldi győzelmeket tudhat magáénak, a valóság azonban az, hogy a Bocskai István vezérelte erdélyi csapatok szintén csatlakoztak hozzájuk. A másik a honfoglalás, amit Páll-Szabó Ferenc ügyesen megoldott: azt írta, nem lehet erről beszélni anélkül, hogy feltennénk

Ha beírunk egy információt, az lesz a probléma, hogy sok fölösleges adattal tömjük az olvasó fejét. Ha nem írunk be, akkor az lesz a gond, hogy kihagytuk

a kérdést, ki volt itt hamarabb? Éppen ezért mindkét fél elméletét ismertette, a magyarnál leírva, hogy Anonymus írásai és a sírok alapján áll az elmélet, de megvannak a gyenge pontjai, a románál megemlítve,

hogy a dák-római kontinuitás hipotéziséhez nincsenek meg a régészeti leletek. Trianon is nehéz esetnek számított, a fogalmazással kellett óvatosan bánnunk.

Voltak-e nézeteltérések magyar és magyar történész között?

Amikor más elméletekről volt szó, mint a finnugor, kihagytuk azokat. Egyetlen kivételt tettünk, ez Szócs István sumér-magyar elmélete, amiről három sorban tettünk említést. Azt gondoltuk, amikor az megjelent a múlt rendszerben, olyan horderejű dolog volt, hogy érdemes beszélni róla. Ráadásul az írása Kolozsváron jelent meg, mi pedig kolozsvári szemmel néztük a történeteket – ezért sem Bukarestben vagy Budapesten jelent meg a könyv.

Ön szerint miért nem született hasonló kiadvány mostanáig?

Nem hiszem, hogy hasonló könyvet nem akartak már írni, azt sem, hogy ne lett volna rá jelentkező, vagy érdeklődés. De egy ilyen projektet csak együttműködve lehet elvégezni. Ezen a könyvön öt ember dolgozott, egy hatodik irányította őket, mindezt pénz nélkül: azt mondhatom, ez egy csoda.

A könyv bemutatóján elhangzott, hogy fel kell készülni a minden oldalról érkező támadásokra. Eddig milyen reakciók születtek?

Két visszajelzés érkezett román részről: az egyik azt a kérdést tette fel, hogy ennyi királyunk volt és mégis mit tettünk az országgal, a másik, hogy meglehetősen civilizáltak lettünk a „mongol” hordákhöz képest. Magyar részről sok kritika fog érni minket, és ebből sok jogos lesz. Ha beírunk egy információt, az lesz a probléma, hogy sok fölösleges adattal tömjük tele az olvasó fejét. Ha nem írunk be, akkor az lesz a gond, hogy kihagytuk.

Azzal már meg is vádoltak bennünket egyébként, hogy a rektor hatása alatt vagyunk, ez azonban csak annyiban igaz, hogy a társaság fele vagy nála doktorált, vagy nála doktorandusz.

Egy nemzetközi médiaklub története

A Fehér Hollók Médiaklub Kisinyovtól New Yorkig ismert, tagjai is ilyen szórásban lelhetők fel. Megálmodója, Szabó Csaba szerint ez egy szabad társaság, független, és még annak is tud örülni, ha a száz euróra szabott díj – amelyet azoknak a családoknak szánunk, akik megszenvendtek, hogy gyerekük magyar tagozatra járhasson – mindössze nyolcvanra sikeredik.

A klub tíz éve nőtt ki a szórványtengely mozgalomból, amely szintén kapcsolódik Szabó nevéhez. Miután észrevette, hogy a szórványban élő közösségek, iskolák nem tudnak egymásról, többedmagával összehozott olyan találkozókat, amelyen a felek – a dévai, a tordai, a medgyesi, a gyulafehérvári kollégiumok, a hajdani szebeni magyar tagozat – megismerhették a többieket.

„Az együttműködés, az összetartozás öröme szinte szétfeszíti ezt a társaságot” – magyarázza, hozzátéve: az említett díjból azért hiányzott a húsz euró, mert kellett benzinre, de a következőre már több mint százat gyűjtöttek össze.

A médiaklub tagjai között tudhatja Szilágyi Szabolcsot (*Kolozsvári Rádió*), Bodó Mártát (*Keresztény Szó*), Benkő Leventét (*Krónika*), Ambrus Attilát (*Brassói Lapok*), Bodolai Gyöngyit, Kuti Mártát (*Népújság*), Lőwy Dánielt (*Amerikai Népszava*) stb., ahogy Szabó Csaba viccesen megjegyzi, ilyen csapattal bármikor népszerűsíthetnék magukat, hiszen mindannyian újságírók, de még azt is élvezik, hogy csendben dolgoznak.

A klub tagjai számos kiadványt jelentettek már meg, a szerénységről tanúskodó Világhír-név Könyvkiadó zászlaja alatt. A Fehér Hollók újságíró-sorozatban számos értékes kiadvány jelent meg, azok az írások, amelyekkel az egyes újságírók beléptek a média porondjára. Szabó Csaba regényes nyomozásokkal indította a pályáját, arról írt, mi történt az Egri csillagok hőseivel, kinyomozta, hogy Dobó István Erdélybe jött, Bornemissza Jánost Gyaluban temették el stb. Mihály István, a *Kolozsvári Rádió* munkatársa a két tévéhóst, Derricket és Columbót hasonlította össze, Ambrus Attila Brassó és a székelyek közti szakadék témáját boncolgatta, ebből született a Gótvárosi levelek, Tamási Attila, a *Bányavidéki Új Szó* munkatársa tudományos-fantasztikus kisregényeket írt.

A csapat öndefinícióját Szabó Csaba így fogalmazta meg: „Ezek vagyunk hát mi, a Fehér Hollók. Újságíró-sorozat főszereplői. Mi vagyunk a sorozat. Függetlenek vagyunk, nem pályázunk, egymást segítjük-futtatjuk, hollókat avatunk. Önerőből. Újságírók vagyunk. Média-prózákat írunk. Várunk rátok. New Yorktól Kisinyovig.”

Elégett Farsangi Józsi, oda a sztánai tél

Híres falu húzódik meg saját állomásától egy dombnyira, távol a világtól: Kós Károly egyik kedvence, menedéke, otthona, a kalotaszegi Sztána. Pontosan száz esztendeje az építész, író, politikus farsangi bált is szervezett itt Móricz Zsigmond részvételével, ezt 2001-ben a helyiek újra megszervezték, azóta pedig hagyományt teremtettek belőle. Idén január utolsó napjától február 2-ig ünnepeltek, KUSTÁN MAGYARI ATTILA pedig rögzítette az élményeit és a látványt.

Rozoga vasúti megálló jelzi, hogy Kolozsvárról megérkeztünk Sztánára, illetve több tucat helybéli, aki kaláccsal, teával és természetesen szilvapálinkával várja az ellenkező irányból érkező Hargita nemzetközi vonatot. Alig húsz perc múlva befut a szerelvény, hátizsákos „anyaországiak” szállnak le, megkezdődik az ölelések ideje, kikérdezése egymásnak, hogy kinek hogyan telt az elmúlt egy éve. Eközben egy titokzatos bácsi, aki a „mondjuk azt, hogy Mátyás vagyok” köszöntéssel kínálgatja az ásványvizes palackba zárt pálinkáját, jár körbe, aztán megpakolják a szekereket csomagokkal, hogy útnak induljanak.

Hosszas séta vár ránk, de hiába a hó, a hideg, az emelkedő – néhány dühös pásztorkutya –, a hangulat vidám. Van, aki már alig áll a lábán, de a következő három napban mégis úgy ropja majd, ahogy azt errefelé illik.

A korai órákban zajlanak a megnyitók, avatók, séták. Felavatják a volt iskola épületében álló Kós Károly-termet, a névadóról szóló kiál-

lítást, ellátogatnak a Varjúvárba és a Szentimrei házba, kirándulnak a Csigadombra, aki pedig a faluban marad, kitanulja a birkapörkölt, a kürtöskalács készítését. Esténként zajlanak az előadások, a táncház pedig – ahogy azt Papp Hunor református lelképásztor, főszervező sejteni engedi – alkalmat ad a pároknak, hogy érzelmeik tobzódjanak, mondhatjuk, lángra lobbanjanak, mint a szombat délutáni farsangi bábu. Kiderül ugyanis, hogy a visszajáró vendégek közül többen is itt estek szerelembe, és ha biztosra nem is vehetjük, de teherbe is.

Ha már említettük a bábút, hadd mutassuk be: ő Farsangi Józsi, meglehetősen mutatós darab, akit egész kíséret, – lovas és zenekari egyaránt – vezet körbe a faluban, bemutatva kicsinek-nagynak, kapuból kibármésködőnek. Józsi megadóan balra a hangos tömeggel, hosszú útja végén visszakanyarodva a központba, ahol már megrakták a máglyát. Az emberek körbeállják, a nehézkes gyújtás után pedig énekelve, táncolva nézik végig, ahogy a lángok martalékvá váló Józsi búcsút int a világnak és a sztánai télnek is egyúttal.

A SZERZŐ FELVÉTELEI

Partinagyul

Veszélyes olvasmány Parti Nagy Lajosé, mert hiába veszi a kezébe edzetten, az életműből felkészülve az olvasó a legújabb kötetét, a *Mi történt avagy sem*-et, ugyanaz a jelenség ismétlődik, ami már sokadszor megesett a szerző műveivel való találkozáskor. Ragyogó, frenetikus nyelv kerít hatalmába, és elég néhány passzus, hogy utána ne tudjunk másként, csak partinagyul olvasni. A súlykosabb stádiumban partinagyul beszélni, partinagyul gondolkodni. Nem kell sok idő ahhoz, hogy elkezdjenek szembejónni a Parti Nagy figurák, kialakuljon az a kényelmetlen érzet, hogy mindez tulajdonképpen velem esett meg, vagy én találtam ki, esetleg velem fog megtörténni. Mindenképpen az enyém, az olvasóé ez a szöveg. A világ, mint Parti Nagy világ tárul ki.

Így aztán a könyv tovább tart sokkal, mint az olvasás. Nem nagy kunszt ez, hiszen a szerző hatvanadik születésnapjára megjelent kötet végül is tényleg annyira arról szól, ami körülvesz, és tényleg olyan mestersen úgy szól arról, ahogyan körülvesz, hogy felmerül a gyanú: a szerző plagizál. Nem tesz mást, mint észrevétlenül meghúzódik a metrómegállóba, az aluljáróba, a vidéki iskolai ünnepekre, a gangra, a strandra, a villamosra, a saját (közös) lázálmainkba, bekapcsolja a felvevőjét (hangot, képet, szagot is rögzít különös tekintettel a vaníliára), és mindent olyan kíméletlenül ad vissza, ahogyan az van, ahogyan az történik, vagy sem.

Nem azzal leplezzük le Parti Nagy Lajost, hogy bejelentjük: mégsem így történnek a dolgok, ahogyan azt a legújabb magyar rögválóság szürreáliákban visszaadja. Mert keserű ez igaz, amit nyelvünk, mi együtt olvasók és élők, de nem ennyire tömény, nem ennyire lényegi. Vagy saját érzékenységünk mégsem a Parti Nagyé. Nekünk nagyobb hígításban jönnek ugyanezek az élmények, esetek, mindezt eddig is tudtuk, láttuk,

● **A történetek határai tágak, bugyrai mélyebbek. Bárhol beléjük zuhanhatunk.**

hallottuk, csak későn kapcsolunk. Nem értettük azt és így, hogyan alázzák meg, tartják rettegésben, hagyják cserben, csinálják ki szerelemből, utálatból és közönyből (ez így külön-külön és együtt) egymást ismerősök és ismeretlenek, felnőttek, gyerekek, nők és férfiak.

A Parti Nagy nyelv, történet, és karakterfűzér valóban, mindezt, a mi történeteinket, minket sűrít, és ennek a – saját – mocsárnak a mélye felé sodor. De a nyelv nem több, mint eszköz. Hasznos eszköz, ezért nem manír, nem egyszerű, több évtizedes írói pályafutás során begyakorolt, és születésnapjára ajándékkötetben

parádésan bemutatott ujjgyakorlat. Mert a mélyben, amelybe könnyedén, iróniával bevezet, nagyon is rendszerszerűen tárul fel, és válik érthetővé mi történik velünk, avagy sem. Hogy melyek a formái még az ellenállásnak, és melyek a stádiumai az önfeladásnak, a besorolásnak, a megszűnésnek.

Állandó párbeszédre épülő, felfüggeszthetetlen, tesközeli antropológia ez, amelyben mindig mindenki elmesél valakinek valamit. Vagy azért, hogy magyarázatot és értelmet adjon, vagy azért, hogy nagyon is megnehezítse az értést. Vagy azért, hogy fenyegetsen, vagy ígérjen. Vagy csak úgy, a mesélés kedvéért, mert eljutottunk minden dolgok végére, és nem maradt más, csak az egymásnak mondás. A szavak.

Ez végül is, minden rettenetével együtt vigasztaló, reményt adó, továbbá mulatságos. Ennek a világnak a lakói kiharapnak valamit a nagy közös nyelvből, hangokat nyelnek el, szótagokat csavarnak ki, kicsinyítő képzőkkel próbálkoznak, töltelezsávakkal takaróznak abban a reményben, hogy szert tesznek valami sajátja, vagy megőriznek valami sajátot. A rutinszerűen használt szleng(ek), regiszterek sokrétűvé, árnyalttá válnak, különböző helyzetekben különböző értelmet nyernek. És így mindaz, ami elhangzik, a metróban, a villamoson, a strandon, a magányos lázálomokban, visszakerül a közösbe, a közösen érthető térbe. Amikor még van fogalmunk arról, hogy ki beszél és kihez beszél. Vagy ki-kinek int be.

Nem elveszett világ ez, és nem csak egy távoli, rémes ország, nevezzük Magyarországnak. A történetek határai tágak, bugyrai mélyebbek. Bárhol beléjük zuhanhatunk.

PARÁSZKA BORÓKA

Parti Nagy Lajos: Mi történt, avagy sem. Magvető 2013

Tóth Endre régész, egyetemi tanár

A dáciai feliratok két százaléka tartalmaz dák nevet

A Magyar Tudományos Akadémia doktorát, aki tavaly A dák királyság és Dácia provincia címmel tartott előadást Nagyváradon, a Szacsвай Akadémia szervezői arra kérték, hogy az idén A dáko-román kontinuitás elmélete címmel folytassa a sorozatot. A jeles archeológus SZILÁGYI ALADÁR interjújában a téma néhány kevésbé ismert aspektusára is kitért.

Mit gondol, pontosabb volna a „dák-római kontinuitás” elméletéről beszélni a „dáko-román kontinuitás” helyett, hiszen a román történetírásban is a „daco-romană”, nem a „daco-română” jelzős szerkezet használatos?

Valóban, ez egy félresikerült fordítás, ami szinte kitörölhetetlenül meghonosodott a magyar közbeszédben.

Ismerjük a leckét, mely szerint miután 106-ban a rómaiak meghódították Dáciát, elkezdődött a dák őslakosság romanizálása, ennek eredményeként kialakult egy latin nyelvű és kultúrájú népcsoport, mely a rómaiak kivonulása után is itt maradt a mai napig. E feltételezés első változatát nálunk Mátyás király krónikásánál, Antonio Bonfininél fedezhetjük fel. A teória bűvópatakként bukkant elő a 19. század első felében, az Erdélyi Iskola két tagja, Gheorghe Șincai és Petru Maior Budán kinyomtatott könyvében. A derék írástudók viszont csak római eredetről tudnak. Szerintük „a későbbi románok tisztán római eredetűek, keveretlen fajták.” Azóta sokat változott a román szemlélet a kontinuitásról...

Kétségtelen, Dácia különleges tartománya volt a Római Birodalomnak. Dáciára nem mindig alkalmazhatóak azok az ismérvek, amelyek a Római Impérium európai tartományainak a kutatása során előkerültek.

A hódítók nem nyúltak a valláshoz, a hitvilághoz, a meghódított népek a maguk köreiből továbbra is azt csináltak, amit akartak, csak „meg kellett adni a császárnak, ami a császáré”

A többi tartomány esetenként több mint 400 évig volt római fennhatóság alatt. Dácia viszont csupán 160-170 esztendeig volt a birodalom része, s már 130 év múltán elkezdődött a fokozatos kivonulás. A Római Birodalom egy globalizált impérium volt minden tekintetben. Ugyanolyan volt az építészete, a művészete, az intézményrendszere az Atlanti-óceántól Kis-Ázsiáig. Az európai tartományok mindegyikében azonos módon zajlott le a romanizáció. Ma már tudjuk, ahhoz, hogy a meghódított kelta vagy germán népek római-vá váljanak, azaz átvegyék a római kultúrát, a latin nyelvet, ahhoz legalább háromszáz év kellett. Ahol ez az időszak nem állt rendelkezésre, ott valami más zajlott le. Ez az egyik dolog, ami megkülönbözteti Dáciát a Római Birodalom többi részétől. A másik az, hogy a rómaiakkal – bármennyire is erőszakos bandaként jelennek meg a filmekben, akik állandóan háborúztak, gyilkoltak, kegyetlenkedtek – nem egészen így zajlottak le a dolgok. Nem szociális érzékenységből voltak kíméletesek, hanem megtanulták azok alatt az

évszázadok alatt, amíg a birodalmat kialakították, hogy hogyan kell bánni a népekkel. Hogy azok „önként és dalolva” fogadják el a romanizációt, azaz vegyék át a római kultúrát. A hódítók bizonyos dolgokba nem avatkoztak bele. Nem nyúltak a valláshoz, a hitvilághoz, a meghódított népek a maguk köreiből továbbra is azt csináltak, amit akartak, csak „meg kellett adni a császárnak, ami a császáré”. Aztán szépen lassan a meghódítottak elkezdtek használni a római eszközöket, tárgyakat, utakat, éppen azért, mert egy több száz éves tapasztalat, kulturális fejlődés révén jöttek létre. Ahogy a meghódított kelták, germánok átvették a rómaiak tárgyi kultúráját, ugyanúgy megkezdődött a szellemi kultúrának is az átvétele, a nyelvvel együtt. Nyilván voltak háborúk, de ezek közel sem jártak annyi áldozattal, mint Dácia meghódítása idején. Dácia elfoglalása egy hosszú, majdnem száz éves háborúskodás végeredménye volt. A rómaiak és a helyi lakosság között rossz viszony alakult ki. Meggyűlölték őket, egyszerűen azért, mert a dákok két esetben, amikor előbb

▷ Burebista, majd Decebal alatt egyesítették az erőiket, állandóan támadólag léptek fel a birodalommal szemben, és a Dunától délre fekvő gazdag római városokat fosztogatták. „A dák veszély” állandó fenyegetettséget jelentett, szimbolikus töltetet is kapott a rómaiak számára. Ezt próbálta aztán Traianus megszüntetni, amikor büntető hadjáratot indítottak a dákok ellen. Első menetben nem is gondoltak arra, hogy Dáciában tartományt hozzanak létre, hiszen a Római Birodalom határait Európában a nagy folyók, a Rajna és a Duna képezték. Dácia esetében egy bizonytalan határvonal alakult volna ki, nem olyan jól védhető, mint Európában máshol. A korszak kutatói arra a következtetésre jutottak, hogy a háború első menetében Traianus csak Decebalt akarta legyőzni, de nem akart provinciát alapítani. Azután „a héják”, a római szenátus harcias vezetői ragaszkodtak ahhoz, hogy tartománnyá alakuljon át a meghódított terület. Ez még Traianus uralkodása alatt meg is történt. Elkezdték kialakítani a szokásos közigazgatást, mint bárhol a Római Birodalomban, utakat építettek, táborokat, telephelyeket jelöltek ki. És... keresték a lakosságot. A háború sok véráldozattal járt a dákok részéről, a túlélők az évszázados háborúskodás után sok jóra nem számíthattak, biztos, hogy nagyon sokan elmenekültek a rómaiak elől. Harmadsorban meg aki maradt, azt elvitték katonának. Bárhová máshová. Azok a feltételezések, hogy csak néhány ember maradt életben, az túlzás, ilyet sehol nem írtak le más néppel kapcsolatban, de mutatja, hogy az emberveszteség rendkívül erős volt.

És mi a helyzet a régészeti leletekkel?

A régészeti leletek egyértelműen beszélnek. Azokból következtetni lehet, hogy a dák kultúrának mennyire maradt nyomai, mennyire éltek tovább a dákok a római korban. A földrajzi neveknek, a vízneveknek a továbbélése nem jelent semmi különösét, mert a rómaiak ebben is toleránsak voltak, mindenütt meghagyták a régi városneveket, földrajzi neveket, tehát ez nem bizonyíték

A rómaiak mindenütt meghagyták a régi városneveket, földrajzi neveket, tehát ez nem bizonyíték arra, hogy a helyi lakosság tovább élt volna

arra, hogy a helyi lakosság tovább élt volna bármедdig. Ha valakik helyben maradtak, azok rendkívül kis számban lehettek, nem mutathatók ki régészeti leletek, amelyekből egyértelműen lehet következtetni nem csak a lakosság továbbélésére, hanem arra is, hogy mennyire vették át a római kultúrát. Ezek a római feliratok, amelyek egyértelműen elárulják azt, hogy az állítólag római polgár volt, hogy eredetére nézvést dák volt, vagy máshonnan került ide. Körülbelül háromezer felirat került elő Dácia területén, ezek két százaléka trákoké. Trák vagy dák, nem lehet igazán megkülönböztetni a személynevek alapján. Ez is azt bizonyítja, hogy a dák lakosság megfogyatkozott. Nem lehet azt sem feltételezni, hogy azért, mert „felmenekültek a hegyekbe”, és nem közösködtek, nem kereskedtek a rómaiakkal. Mert ha így történt, akkor nem romanizálódhattak, nem tanulhattak meg latinul.

Nem beszélve arról, hogy Dácia provincia messze nem fedte le a dákok lakta területeket...

A császárkorra vonatkozó kutatásnak két fontos alapkérdése van, ami mindenhol a birodalomban fölmerül. Az egyik a romanizáció, a

másik a kontinuitás kérdése. Hogy mi történt az őslakossággal a római uralom alatt, és mi történt a birodalom felbomlás után? A rómaiak kivonulása után a Germániában, Galliában maradt népeknek maguknak kellett a sorsukról gondoskodniuk. Ha mások nem, az egyháziak, a 4. század végén kiépült püspöki szervezetek, a püspökök voltak azok, akik valamilyen formában megpróbálták védelmet biztosítani a lakosság részére. Dáciában nem így volt. Dáciában már 118-ban is volt egy olyan háború, amikor fölmerült, hogy a rómaiak elhagyják a területét. Szarmaták és a roxolánok törtek be, s lefűtték Dáciát a birodalom testéről. A drobetai hídnak a faszervezetét le is bontották, mert attól tartottak, hogy ott törnek be. Kiderült, a birodalom védelme szempontjából Dáciának nincs nagy jelentősége. Nyilván, a 2. század végén az aranybányászatnak köszönhetően vált fontossá, ez ideig-óráig meghosszabbította az ittlétet. A rómaiak nem voltak olyanok, hogy csak úgy, simán átadjanak egy területet. Ezt a császárság korában kétszer tették meg, az egyik Dácia volt, onnan kivonták a katonaságot, a lakosság meg elmenekült. Miért maradt volna itt? A romanizált rómaiak, akiket a birodalom minden részéből

telepítettek ide, nem maradtak itt, hanem átmenekültek a Dunától délre. Számukra külön tartományt alakítottak ki, a Dacia Mediterraniát, amely aztán különféle neveken szerepelt. Ez nagyjából a mai Macedónia, Szerbia, illetve Bulgária nyugati része, az a terület, ahová a menekült lakosság letelepedett. Ez jobbra már görög nyelvterületnek számított, mégis a 4. század végén viszonylag gyakoriak a latin feliratok, tehát latinul beszélő népességet telepítettek ide.

Meggondolkodtató, hogy a germán népek, majd az avarok legalább kétszer több ideig tartózkodtak Erdély területén, mint a rómaiak, mégis ennek nyoma sincs a mai román nyelvben, kultúrában. Ennek egyetlen magyarázata lehet: akkor a románok el nem éltek abban a térségben, amelyet ezek a germán, illetve avar törzsek elfoglaltak.

Az egyik kulcsszó, ami a román történelemkutatásban a leggyakrabban szerepel, az „autochtónia” fogalma. Az, hogy ahol, amelyik földön most a románok élnek, ők onnan is származnak. A Ceusescu-érában egészen az őskorig visszamerészkedtek egyesek, a neolitikumban is „megtalálták” a románok őseit. Kétségtelen, hogy a rómaiak 150 éves ittléte nem volt elegendő a romanizációra. Érdekes dolog, s fontossá válhat tudományos szempontból – ugyan még sok nyomát nem láttam –, a késő római, a 3. századi dáciai temetők feltárása. A 200-as évektől a rómaiak átálltak a csontvázas temetkezésre, tehát nem égették el a halottaikat, hanem eltemették. Ilyen temetőket eddig Dácia területén nem tártak föl. Ez világosan mutatná, hogy egy bizonyos idő után, a 3. század végére itt minden megszűnt. Olyan lelet nem került elő, ami 271 utánra keltezhető. Túllépve a dák-római kontinuitás kérdésén, ezeknek a síroknak a feltárása fontos lenne a birodalom szempontjából is, mert ez egy teljesen fix időhatárt mutatna a leletekre, arra, hogy bizonyos tárgyakat, eszközöket használtak-e 271 után is. A kronológia tekintetében az ember mindig keresi a támpontokat, fölállítja az egyes tárgyaknak a tipológiáját, mozgásait...

Névjegy

Tóth Endre (Szombathely, 1944) római koral és középkorral foglalkozó régész, a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának nyugalmazott fősztályvezetője. Az ELTE Bölcsészettudományi Karán régész és történelem szakos oklevelet szerzett (1969), 1971-ben egyetemi doktorátust. Előbb a szombathelyi Savaria Múzeumban, majd 1971-től a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Osztályán dolgozik. 1975-ben az ELTE Régészeti Tanszékén tanársegéd, 1983-tól a Nemzeti Múzeum Régészeti Könyvtárának fősztályvezetője. 1999-ben a történelemtudomány kandidátusa lesz, 2010-ben az MTA doktora. 2012-től a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának docense. Kutatási területei: Pannonia római kori régészete és története; a tartomány késő antik anyagi kultúrája, római epigráfia; Savaria ókori és kora középkori régészete; a magyar koronázási jelvények; a Seuso kincs.

A kontinuitás-elméleten belül is több változat van. Már említettük, voltak, akik a tiszta római származásra esküdtek, olyanok még többen, akik a dákok és a rómaiak keveredésére, de akadtak olyanok is, akik a tiszta dák származás hívei voltak.

Amikor a dák-római kontinuitás kérdése beindult, Bonfiniék felfedezték, hogy „jé... itt a hegyekben parasztok élnek, akik valamilyen, a latinhoz hasonló nyelven beszélnek, majdnem olaszul”. Aztán az 1800-as években a nyelvújítások során ez be is következett: olasz, francia szavak garmadáját vették át, az addigi bővebb szláv eredetű szókinccsük mellé. A 19. század legvégéig, sőt, a 20. század elejéig tartotta magát az a teória, miszerint a románok Dácia provincia római lakóinak a leszármazottai. S ez a motívum már a 18-19. században is erőre kapott, olyan vonatkozásban, hogy „mi előbb éltünk itt, Erdélyben, mint akár a szászok vagy akár a magyarok”. A 20. század 30-as, 40-es éveiben jött a dákokhoz való csatlakoztatás. Ez elsősorban Daicovicium nevéhez kötődik, a táborával együtt azt próbálta bizonyítani, hogy ezek a „rómaiak”, akikből a románság kialakult, az egykori dák lakosság leszármazottai, romanizált, latinul megtanult dákok, akik aztán helyben maradtak, és belőlük alakult ki a románság.

A források, a leletek azt mutatják, hogy a 12. század vége előtt itt, a Kárpát-medencében nem éltek románok

Hadd térjünk át a másik elméletre, ez a bevándorlás elmélete. Többféle teória született arról, hogy mikor érkeztek, hány hullámban stb. Erre vonatkozóan találtam egy talán ma már nem annyira megalapozott tanulmányt. De úgy éreztem, amikor elolvastam, hogy korához képest racionális érveket tud felvonultatni. Szerzője 1899-ben jelentetett meg egy írást az Erdélyi Múzeum oldalain, Moldován Gergelynek hívták.

Igen, Grigore Moldovan ő, akit a románok renegátnak tartottak...

Ez „a renegát” írástudó a saját népét sokra becsülte, szépeket írt róla, de azt is, hogy: „Hazánkban (értsd: Magyarországon) a román nép által lakott bármely kis területet vegyünk, a nép nyelvében, erkölcsében, hitvilágában, mindenütt megkapjuk a balkáni ízt.” Moldován főleg Alsó-Fehér megyét, a Mócvidéket tanulmányozta. Pontról pontra, konkrét példák segítségével állapítja meg, hogy viseletben, szokásokban, babonákban, tradíciókban, a hétköznapi élet megnyilvánulásaiban, az önszervezésben is az egész Balkánra jellemző dolgokat fedezett fel. A hivatalos román történetírás hogyan viszonyul ehhez?

A román történetkutatás az eredet kérdésében sosem volt egységes. Általánosabb az a nézet, amelyik Dácia területén kialakulnak tartja a románságot, viszont a jászvárosi egyetem történeti iskolája egészen az 1950-es évekig még azt feltételezte, hogy a románság kialakulásának a helye az Észak-Balkán, a Dunától délre, a délszláv, makedón, Albániával határos terület. Ezért vannak például illíriai, albán eredetű szavak a román nyelvben. Azt nem lehet kétségbe vonni, hogy a román egy neolatin nyelv. Vitathatatlanul a rómaiak leszármazottai bizonyos tekintetben, csak náluk nagyobb volt a keveredés, több az etnikai hatás, mint akár az olasz, vagy spanyol területen, a többi neolatin országban. Ez a két történeti iskola évtizedekig vitatkozott egymással. A források, a leletek azt mutatják, hogy a 12. század vége előtt itt, a Kárpát-medencében nem éltek románok.

Sziget a világ végén 21.

A Húsvét-sziget mozgalmas történetét bemutató sorozat lassacskán eléri a jelenkorba, ám konfliktusokban mostanság sincs hiány. KRÁLIK LÓRÁND sorozata.

A rohamrendőrök ugyan visszafoglalták a sziget fővárosának központjában levő Hanga Roa Hotelt, ám a szálló – amelyet azóta átépítettek – továbbra is a rapanui ellenállás egyik szimbóluma maradt, ahol gyakran rendeznek megmozdulásokat. A 2010. decemberi zendülés másik hozadéka, hogy a Húsvét-szigeten jelentősen megnőtt a rendőri jelenlét, rendfenntartókkal a lakott területen szinte lépten-nyomon lehet találkozni. Idegenvezetőm, Marc szerint kis sé túlzott hatvan főnyi rendfenntartó egységet állomásoztatni egy ilyen kis szigeten, ahol néhány tyúklopástól eltekintve – a rapanui esetében a tulajdonlás fogalma nem minden esetben azonos az európai értékrenddel – bűncselekmények nem igazán léteznek. Csak zárójelben jegyzem meg, hogy maga az idegenvezetőm is panaszkodott arra: gyakran tűnnek el holmijai, eszközei, amiket aztán szomszédainál talál meg. Marc ugyanis Hanga Roa északkeleti részén, a Puna Pao vulkáni salakkúp lejtőin épített családjának házat, egy, a felesége által örökölt törzsi területen. Valamennyien rapanuiak, akik, ha valamire szükségük van, átmennek a szomszédok házába és „kiszolgálják” magukat. Ez azt tükrözi, hogy a rapanuiak az európaiak megtelepedése előtt vagyonközösségben élhettek. Ez a szemükben nem lopás: a tárgyak elő is kerülnek. Ha valami hiányzik, meg kell kérdezni a szomszédot: nem vitte el, véletlenül?

A cél a függetlenség Bár Marc nincs jó véleménnyel a rapanui modernkori önszerveződéséről, tény, hogy a 2010. decemberi szállodafoglalási akcióval, a szigeten a betelepülő chileiek miatt hamarosan kisebbségbe kerülő rapanui népesség körében elindult egy nemzeti mozgalom. Ennek jele, hogy 2011 júliusában a sziget klánjai összegyűltek, és

Valentino Tuki, a Húsvét-sziget 84. királya

A megválasztott király állítása szerint Chile megszegte az 1888-as egyezményt, s ezzel gyakorlatilag elveszítette a jogait a szigetre

az utolsó király, a megmérgezett Riro unokáját, az idős Valentino Riroroko Tukit, a sziget királyává választották. A farmerként és halászként tevékenykedő Tuki a helyiek szemében nemzeti hős, hiszen 1956-ban ő szállt szembe a hatalommal, amikor a tiltás ellenére megpróbált elhagyni a szigetről. A megválasztott király már első beszédében jelezte, hogy a rapanuiak célja a függetlenség, ugyanis állítása szerint Chile megszegte az 1888-as egyezményt, s ezzel gyakorlatilag elveszítette a jogait a szigetre. Ennek adott nyomatékot a Chiléhez való csatlósulás 125. évfordulóján, 2013. szeptember 9-én megtartott tüntetés, amelyen több száz őslakos követelte jogait. A rapanuiakat egyébként

aggasztja az idegenek betelepülése is: a 2002-ben megtartott népszámláláson még a mintegy 3800 főnyi lakosság 60 százaléka őslakos volt, 2012-ben már 5700-an éltek a szigeten és a rapanui aránya enyhén csökkent. A sziget lakói elsősorban turizmusból élnek és az őslakosok úgy érzik, ők jobban sáfárkodnának a bevételekből, ha a pénzeket nem Santiago de Chiléből osztanák. Az új-zélandi származású Marc azonban nem így látja: szerinte a chilei kormányzat az elmúlt években jóval többet költött a szigetre, mint amennyit adó formájában ott beszedett. Ennek köszönhető az egyre jobb állapotban levő úthálózat, valamint az infrastrukturális fejlesztések.

Rapanuiak tüntetnek a csatlakozási egyezmény aláírásának 125. évfordulóján

Kolozsvári Állami Magyar Színház

Február 14-én, péntek este 8 órakor
Bohumil Hrabal: Ófelsége pincére voltam
nagytermi előadás

Rendező: Michal Dočekal
CSAK 12 ÉVEN FELÜLIEKNEK!

Február 15-én, szombat és 17-én,
hétfő este 8 órakor

Thomas Vinterberg – Mogens Rukov – Bo Hr. Hansen:
Születésnap

stúdióteremben

Rendező: Robert Woodruff
CSAK 16 ÉVEN FELÜLIEKNEK!

Február 16-án, vasárnap de. 11 órakor

Frank L. Baum – Zalán Tibor: **Óz, a nagy varázsló**
nagytermi előadás

Rendező: Puskás Zoltán

Február 18-án, kedd este 8 órakor

Demény Péter: **Bolero**

stúdióteremben

Rendező: Albu István

Február 20-én, csütörtök este 8 órakor

Csipke

stúdióteremben

Rendező: Mezei Kinga

www.biletmaster.ro

Godot-ra várva

Samuel Beckett műveinek
egy olvasata

A söréget fordította:
Kolossvári Grandpierre Emil

Az előadást rendezte:
Szabó K. István

Játékosok:
Csikó István, Dobos Imre,
Szotyori József, Fodor Reka és
Farkasfy Eméke

Játéktér-vezető:
Flerina Ballinda Várkonyos

Függőfelirat szerzője:
Ovidiu Ilie

2014

+

A nagyváradi Szigeti Színház a Bihar Megyei Tanács által fenntartott köznevelési intézmény.
A színházi pénztár nyitvatartási ideje: keddtől péntekig 11-17 óra közötti, valamint egy órával az előadások előtt.

Felügyelő: Czvikker Katalin
Művészeti igazgató: Szabó K. István